

POLISH-UKRAINIAN FOUNDATION «**THE INSTITUTE OF INTERNATIONAL ACADEMIC AND SCIENTIFIC COOPERATION**»

THEOLOGICAL ACADEMY OF THE UNIVERSITY OF
CARDINAL STEFAN VYSHINSKY IN WARSAW

FUNDACJA ADD

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Збірник наукових есе учасників наукового стажування

**Варшава, Республіка Польща
2022**

Академічна доброчесність: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 24.01 – 04.03.2022) / уклад. Ю. Главчева; Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці»; Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського; Фундація ADD. Варшава, 2022. 97 с.

Укладач: ГЛАВЧЕВА Ю. М., PhD, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У збірнику викладено матеріали наукових есе учасників стажування, організованого Польсько-українською Фундацією – Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD.

Метою стажування є ознайомлення із європейськими підходами щодо питання наукового плагіату і популяризація академічної доброчесності, а також підвищення кваліфікації освітян та поглиблення співпраці в академічній та науковій галузі між Україною та Польщею.

У збірнику розглядаються основні проблеми академічної доброчесності в навчальних та наукових роботах, що пов'язано з інтенсивною комп'ютеризацією та інформатизацією всіх аспектів людського життя.

© Інститут Міжнародної Академічної і Наукової Співпраці, 2022
© Фундація АДД, 2022

ЗМІСТ

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ.....	6
Антонюк О. С.	7
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ШКОЛІ: ОСНОВИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ	7
Балабан О. О.....	10
АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ТА ВИДИ ПЛАГІАТУ	10
Білик Н. І.....	13
САМОПЛАГІАТ – ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	13
Войтович Н. О.	19
ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕНЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЛЬВІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА	19
Гаврилюк О. О.,.....	22
Нікіфорова Є. Ю.....	22
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	22
Гуменюк М. М.....	27
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЕРЕВІРКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ НА ПЛАГІАТ	27
Дарчук К. В.....	30
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ ПРИ НАПИСАННІ НАУКОВИХ СТУДЕНТСЬКИХ РОБІТ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 193 «ГЕОДЕЗІЯ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЙ».....	30

Золотухіна І. В.	34
ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕТИЧНИХ ТА ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЮ ТА НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ	34
Кравець Н. І.	39
ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА КЕРІВНИХ ІДЕЙ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	39
Лемешко А. В.,	43
Ткаченко О. М.,	43
Голубенко О. І.	43
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПЛАГІАТ.....	43
Лях Т. О.	48
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПРИНЦИПИ, ПРАВОВІ НОРМИ, ПРОФІЛАКТИКА ЇХ ПОРУШЕНЬ	48
Маренков О. М.	55
ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА (М. ДНІПРО, УКРАЇНА)	55
Матвіян М. А.	59
ЧОМУ ЯВИЩУ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ Є МІСЦЕ В НАВЧАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ТА ЯК ЦЬОМУ ЗАПОБІГТИ	59
Мозуль І. В.	64
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТІ	64
Муравйов А. В.	69
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ ЇЇ ПОРУШЕННЯ.....	69
Нішкумай О. І.	72
НЕВИРШЕНІ ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ В НАВЧАЛЬНІЙ МЕДИЧНІЙ НАУКОВІЙ ГАЛУЗІ	72
Опар Н. В.	74
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	74
Орел О. В.	79
НЕНАВМИСНИЙ ПЛАГІАТ	79

Роздольська І. В.	83
ПОНЯТТЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ І ЙОГО МІСЦЕ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК СОЦІАЛЬНІЙ ГРУПІ	83
Рудюк Т. В.	88
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АД В ОСВІТНЄ ТА НАУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ	88
Требик О. С.	91
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ.....	91
Цурканова І. О.	94
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ОЧИМА ВИКЛАДАЧА.....	94
ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ-СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В НАЯВНІЙ ФОРМІ	97

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ

Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці» (ІМАНС, REGON 36590701300000) є неурядовою та некомерційною організацією, створеною на засадах добровільності, гуманності та гласності. Метою створення та діяльності ІМАНСу є сприяння розвитку потенціалу та підвищення академічної мобільності науковців та фахівців на арені міжнародної освіти.

Місце проведення стажування: державний вищий навчальний заклад Республіки Польща – Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (REGON 006237430).

Проходження стажування забезпечує освітня Fundacja ADD (Варшава, KRS: 0000502104), метою діяльності якої є сприяння адаптації та інтеграції українських мігрантів за кордоном.

*Антонюк О. С.,
ст. викладач кафедри фізичної географії та
раціонального природокористування,
географічного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ШКОЛІ: ОСНОВИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ

Станом на сьогоднішній день, тема академічної доброчесності, зокрема її різних проявів та форм, є досить актуальною. Не оминає це питання і шкільної освіти в Україні. Враховуючи поширену практику «репостів» чи «копіювати -вставити» в написанні творчих та наукових робіт, дану тенденцію учні, а подекуди, і вчителі, розглядають як загальноприйнятну та прийнятну для використання у шкільному середовищі. Багато школярів та студентів не вважають академічний плагіат серйозним порушенням. Звичайно ж, не можу погодитися із таким порядком справ. Важливо, щоб традиції та норми академічної доброчесної поведінки, формувалися саме і закладах загальної середньої освіти. Від такого, початкового етапу, залежить і той факт, як у подальшому формуватиметься культура академічної доброчесності майбутніх студентів, науковців і громадян. Якість їх освіти напряду залежить від виконання норм та принципів академічної доброчесності. Тлумачення цих норм та принципів, і спостереження та контроль за їх отриманням – це одна із функцій сучасного вчителя. Поняття «академічна доброчесність» з'явилося в Україні з новим Законом «Про освіту», що був прийнятий у вересні 2017 року. Згідно із даним законом: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності, з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. За даним тлумаченням слід розуміти, що всі учасники навчального

процесу повинні формувати культуру академічної доброчесності у закладі освіти.

Для досягнення таких цілей заклади загальної середньої освіти повинні розробити систему академічних цінностей. Для того, аби зменшити кількість проявів академічної недоброчесності, необхідно ставити чіткі вимоги до оформлення робіт, прописувати інструкції щодо алгоритмів їхнього створення, тобто повідомляти учнів про те, що і як необхідно робити при написанні рефератів, досліджень, проектній діяльності. Таким чином, формуватиметься уявлення про правильне і неправильне виконання, про вибір способів збору інформації, про можливість правильного відображення цієї інформації. І, напевне, одним із головних таких критеріїв, є обов'язкова перевірка учнівських робіт, яка щоразу звертатиме увагу на будь-які прояви академічної недоброчесності. Вважаю, що відсутність таких правил у закладах загальної середньої освіти і призводить до поширення різних проявів академічної недоброчесності у школі. Для усунення таких факторів, а також для ширшого розуміння школярами принципів академічної доброчесності доцільно вводити курс академічного письма у школах. Тільки щоденна, кропітка робота всіх учасників освітнього процесу приведе до формування ustalених принципів академічної доброчесності у закладі освіти. Тільки тоді, учні сформують своє уявлення про неприйнятні дії, такі як списування, або ж надання можливості списувати іншим, про використання заборонених матеріалів або ж методів, про навмисну відсутність і день здачі проекту, контрольної роботи в бо ж тесту. Щодо інших неприйнятних дій то тут можна виокремити несанкціоноване використання результатів (колег, друзів), кількаразова здача роботи різним вчителям, використання зображень та текстів без цитування, спроби видавати чужі роботи за свої та ін. Усі ці прояви повинні регламентуватися правилами шкільного кодексу доброчесності. Вчителі та учні повинні дотримуватися принципів чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності і сміливості в освітньому процесі.

Відповідно до тексту Будапештської Декларації з етичних принципів та цінностей Вищої освіти в Європейському регіоні за 2004 рік [2] виховання чесності

слід починати з себе, і тільки потім вимагати її від інших. Довіра – це основа роботи академічної спільноти, це обмін інформацією, ідеями, творчий розвиток. Забезпечення справедливості у викладанні та оцінці робіт, повинно базуватися на чітких та зрозумілих критеріях. Вільний обмін ідеями та свобода висловлювань базуються на взаємній повазі [3, с.11-17]. Без такого обміну слід очікувати спаду наукової творчості. Ну, і звичайно ж, відповідальність повинні нести всі члени академічної спільноти, оскільки академічний процес є їх спільною дією. Школа повинна сформувати у учнів прагнення продукувати свої результати, правильно використовувати результати інших і постійно удосконалюватися.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету/ Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики» за заг. ред. Т.В.Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ:Таксон 2016, 234 с.
3. Довідник з академічної доброчесності для школярів. Видання 3-є, виправлене та доповнене/ уклад. М.В. Григор'єва, О.І.Крикова, С.Г.Певко; за заг. ред. О.О.Гужви. Х.: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2018, 66 с.

Балабан О. О.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри загального мовознавства і германістики
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ТА ВИДИ ПЛАГІАТУ

Питання плагіату загострилось в академічному середовищі у зв'язку з формуванням також віртуального академічного середовища коли всі науковці мають доступ до користування інформаційними мережами та ресурсами. Інтернет надав широкі можливості для збереження, розповсюдження та ознайомлення з академічними текстами, якими користується дуже широкий загал: від звичайного обивателя, якого зацікавила та чи інша проблематика, до студента, завданням якого є знайти собі матеріал для курсової, бакалаврської чи магістерської роботи.

Етимологічна розвідка походження англійського іменника *plagiarism* (n.) “the purloining or wrongful appropriation of another's ideas, writing, artistic designs, etc., and giving them forth as one's own,” 1620s, from **-ism** + *plagiary* (n.) “plagiarist, literary thief” (c. 1600), from Latin *plagiarius* “kidnapper, seducer, plunderer, one who kidnaps the child or slave of another,” used by Martial in the sense of “literary thief,” from *plagiare* “to kidnap”, “*plagium*” kidnapping, “from *plaga*” snare, hunting net” (also “open expanse, territory”), which is perhaps from PIE **plag-* (on notion of “something extended”), variant form of root ***plak-** (1) “to be flat”. De Vaan tentatively compares Greek *plagia* “sides, flanks”, Old High German *flah* “flat”, Old Saxon *flaka* “sole of the foot”) [1] підтверджує те, що плагіат в академічній спільноті окреслюється як *крадіжка, шахрайство, обман, запозичення, присвоєння* але абстрагуючись від цього емоційно забарвленого синонімічного ряду, єдине визначення цьому - це неправомірна дія. З юридичної точки зору питання академічної доброчесності та академічного плагіату регламентуються законами України «Про освіту» [2], «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», Проєкт закону України «Про академічну доброчесність» [3],

додамо також Кодекс Академічної Добросовісності сформульований НАЗЯВО [4].

Загалом питання плагіату є транскордонним для академічної спільноти і актуальним як для закордонних ЗВО, так і для українських вишів. Щодо типових видів плагіату, що є найпоширенішими, то ранжуючи їх за ступенем тяжкості й частотою появи в текстах, найвідоміша антиплагіатна програма *Turnitin* класифікувала так:

1. Clone or copy and paste plagiarism («Submitting another's work, word-for-word, as one's own»): копіювання, точне відтворення (слово в слово) чужого тексту й видавання його за свій.

2. CTRL-C or shake and paste plagiarism («Containing significant portions of text from a single source without alterations»): містить значну частину тексту одного джерела без змін.

3. Find – Replace or idea plagiarism («Changing key words and phrases but retaining the essential content of the source»): зберігається основний зміст джерела зі зміною ключових слів і фраз.

До мозаїчних типів плагіату відносяться:

4. Remix («Mixing paraphrased material from multiple sources»): парафрази матеріалів кількох джерел упорядковуються так, щоб текст виглядав цілісним.

5. Hybrid («Combining perfectly cited sources with copied passages without citation») — це бездоганне поєднання цитованих джерел і скопійованих абзаців без посилання.

6. Mashup («Mixing copied material from multiple sources») — це мікс, змішування скопійованих матеріалів із кількох джерел.

Серед ще більш недолугих видів плагіату є і:

7. RSS Feed («Including proper citation of sources but containing almost no original work»): текст має належне оформлення цитат, але майже не містить оригінальних думок.

8. Re-tweet («Including proper citation but relying too closely on the text's original wording and/or structure»): текст містить належне цитування, але, по суті, дублює

формулювання та/або структуру первісного (оригінального) тексту.

9. 404 Error («Citing non-existent sources or including inaccurate information about sources») — «Помилка 404»: текст містить посилання на неіснуючі джерела, недостовірні відомості про джерела.

10. Recycle («Borrowing generously from one's previous work without citation») — це, по суті, дублювання автором власних результатів (або «самоплагіат»), значних шматків раніше опублікованих текстів без посилань. До речі питання самоплагіату є досить дискусійним в академічному середовищі.

Отже, підсумовуючи можна відзначити, що на наш погляд, слід уніфікувати законодавчу базу на міжнародному рівні для країн ЄС для визначення академічного плагіату та можливо обрати єдиний стандартизований перелік програм для антиплагіатної перевірки текстових збігів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. OED - Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/search?q=plagiarism&ref=searchbar_searchhint.

2. Закон України «Про освіту». С.: ТОВ «ВВП НОТІС» 2020, 80 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Проект закону України «Про академічну доброчесність». URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_4.pdf?fbclid=IwAR1sJO_2f07ZbnPSTyZso-4sfCrL-HAXy-wVedocwkBnzdPJn3vD6IFhjXw.

4. Кодекс академічної доброчесності Національного Агентства із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (дата звернення 24.02.2022).

*Білик Н. І.,
д-р пед. наук, доцент, професор кафедри
педагогічної майстерності та інклюзивної освіти,
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського*

САМОПЛАГІАТ – ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Досить актуальною є проблема самоплагіату, тому що окремі автори наукових публікацій багаторазово відтворюють одні й ті самі наукові результати. При цьому вони подають їх як самостійні результати, що раніше не були відомі й не публікувалися. Варто розуміти, що у випадках самоплагіату йдеться не про привласнення чужих результатів, а про некоректне з погляду академічної етики використання раніше опублікованих власних наукових результатів. Це зумовлює специфіку ідентифікації випадків самоплагіату та академічної доброчесності за таке порушення.

Мета есе: розглянути самоплагіат як порушення академічної доброчесності під час роботи з науковими публікаціями та як уберегти себе від ризику бути звинуваченим у самоплагіаті.

Згідно із ст. 42 Закону України «Про освіту» [2] основними порушеннями вважаються: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання. На наш погляд, сюди можна додати хибне співавторство – це внесення до списку авторів наукової чи навчально-методичної праці осіб, які не брали участь у створенні продукту. Зокрема, у документі зазначено, що самоплагіат – це оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів.

Якщо з проблемою академічного плагіату все зрозуміло, то про самоплагіат й досі точаться суперечки: чи справді це порушення?

Головними причинами необхідності виокремлення самоплагіату як виду порушень академічної доброчесності в країнах Європи та Північної Америки вважають те, що він: знижує довіру суспільства до науки в цілому, а також до

наукових результатів окремих осіб та інституцій; призводить до отримання необґрунтованих переваг за фактично невиконану роботу; ці переваги можуть полягати в отриманні додаткового фінансування на проведення досліджень, що фактично не виконувалися, підвищенні наукометричних показників автора тощо; може порушувати авторські та суміжні права інших фізичних і юридичних осіб, зокрема, видавців і співавторів.

За М. Роїг, ключовою ознакою всіх форм самоплагіату є наявність значних збігів між публікаціями, і, що найголовніше, відсутність чіткої вказівки на зв'язок між різними дублікатами чи відповідними документами. У зв'язку з цим до цих символів завжди треба додавати слово «прихований» (наприклад, приховані дублікати публікацій тощо) [8].

Провідні наукові видання світу не вимагають оформлення текстових збігів із попередніми публікаціями автора, що не стосуються наукових результатів, як цитат. Зазвичай цитати використовують лише для привертання уваги до певних власних ідей, думок, формулювань із попередніх наукових публікацій у випадках наукових дискусій, для зазначення пріоритету та в інших подібних випадках [1].

Є. Ніколаєв [5] пропонує одне просте правило щодо недопущення «самоплагіату» – це розгляд ситуацій, у яких спосіб застосування цього правила не конче очевидний або має суттєві особливості. Наприклад, ситуація, коли переносять текст із однієї своєї статті в іншу без належного цитування, ризикує бути самоплагіатом.

Окремим випадком може бути ситуація, коли попередня публікація була підготовлена за участі інших науковців, які є авторами певних її фрагментів. Якщо у роботі використовується саме такий фрагмент, то має бути посилання на попередню публікацію із зазначенням внеску співавтора. Оскільки зазвичай зовнішні експерти не можуть встановити, хто є автором того чи іншого фрагмента, прийнято вважати, що порушення немає, якщо немає скарги з боку співавторів про некоректне використання спільної роботи.

Типовими прикладами самоплагіату є: дуплікація публікацій – публікація однієї й тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт, як нових наукових робіт; дублювання наукових результатів – публікація одних і тих самих наукових результатів, в різних статтях, монографіях, інших наукових працях, як нових результатів, які публікуються вперше; подання у звітах із виконання наукових проєктів результатів, що містилися у попередніх роботах, як отриманих при виконанні відповідного проєкту; нових даних без їх чіткої ідентифікації з відповідними посиланнями на попередні публікації; дезагрегування даних – публікація частини раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію; повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу. Додамо й такий приклад, як некоректна звітність за науковими проєктами (одні й ті самі результати використовуються у звітах за різними науковими проєктами).

А. Кузьменко, пояснює, коли самоплагіат не є порушенням. Часто самоплагіат приписують навіть до тих ситуацій, у яких про нього взагалі не йшлося. Наприклад, передрукування текстів чи перекладання їх іншою мовою – це не порушення академічної доброчесності [4]. Щоб не допуститися самоплагіату, необхідно пам'ятати, що його характер залежить від сфери його використання. Наприклад, певна редакція забороняє використовувати власні тексти повторно, тоді варто втриматися від таких дій або посилатися на попередній матеріал, тобто виокремлювати його від потоку інформації й дотримуватися правил цитування. Автор може використовувати власні тексти повторно, однак треба зважати на правила тієї установи, у якій він працює й для якої створює нові матеріали [там само].

Найтипівішими помилками цитування в наукових творах є: відсутність лапок при використанні текстових фрагментів, що запозичені з інших джерел, за наявності коректного посилання на це джерело; посилання на інше джерело, ніж те, з якого взята цитата; неправильне оформлення посилання, що ускладнює пошук джерела.

Нещодавнє дослідження даних щодо 7 мільйонів авторів, кожен з яких має більше 5 публікацій, що індексуються у системі Scopus, виявило, що Україна займає першу сходинку в світі за кількістю самоцитувань [5].

Однак зазначимо, що 10–15% самоцитування вважається цілком прийнятним, у той час як більші значення вважаються спробою підвищити свій власний рейтинг.

При аналізі наукових праць на предмет наявності самоплагіату варто виходити з норми Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (п. 22 ст. 1), що науковий результат – це нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень [3].

Поняття самоплагіату стосується саме наукових результатів, а не будь-яких тестових фрагментів. Вимоги щодо переформулювання текстів при підготовці дисертацій, монографій, наукових статей, кваліфікаційних робіт студентів позбавлені сенсу, оскільки переформулювання не впливає на сутність наукового результату. Якщо самоплагіат є, то ніяке переформулювання його не усуває. Зокрема, не є самоплагіатом текстові збіги, що не містять наукових результатів автора, а стосуються опису стану предметної області та відомих результатів досліджень інших авторів, опису відомих методик досліджень.

Поняття самоплагіату також не варто застосовувати у випадках ненадання посилань на інформацію про наукові результати автора, які раніше вже були оприлюднені в ненаукових джерелах, зокрема, в соціальних мережах, ЗМІ, навчальних та науково-популярних виданнях. Посилання на такі джерела часто вважають в науковій літературі неприйнятними.

Поняття самоплагіату не варто застосовувати до випадків відтворення наукових результатів автора у публікаціях, які не є науковими. Зокрема, до його публікацій у соціальних мережах, ЗМІ, навчальних та науково-популярних виданнях тощо. Однак відсутність посилань на першоджерело може бути ознакою інших видів академічної недоброчесності та/або порушення авторських прав інших осіб.

При ідентифікації самоплагіату необхідно звертати увагу на те, що деякі видання допускають передрук чи дуплікацію, якщо це не порушує права інших

видавців та надано посилання на першу публікацію або інформацію про одночасне подання матеріалів для публікації в інших виданнях. В таких випадках опублікований матеріал повинен містити відповідні дані.

Категорія «самоплагіат», цілком зрозуміла за своїм змістом в етичному сенсі, суперечить природі авторського права на твори, різновидом яких є наукові твори, і спроможна породити колізії. Очевидно, на практиці здобувачі наукових ступенів, у наукових роботах яких знайдені ознаки самоплагіату, зможуть захищати свої авторські права в судах, тому, життєздатність категорії «самоплагіат» буде підтверджена або спростована судовою практикою [7, с. 336].

До самоплагіату не належать перевидання (стереотипні чи перероблені та/або доповнені) монографій, підручників, навчальних посібників, інших творів, що містять результати наукової, освітньої або творчої діяльності, в яких наведено інформацію про перевидання та/або посилання на перше видання. Також самоплагіатом не є часткове використання в нових монографіях, підручниках, навчальних посібниках фрагментів раніше опублікованих робіт автора, якщо у новій роботі наведено відповідну інформацію, а обсяг дублювання узгоджений з видавцем та замовниками видання.

У цьому сенсі логічним бути може оперування не терміном «самоплагіат», а новою категорією, яку запропонувала Г. Ульянова, – «авторське дублювання наукових результатів» [6, с. 370] і, власне, в академічному середовищі, коли йдеться про оприлюднення результатів досліджень, кількість обов'язкових публікацій, як-от для захисту дисертацій чи отримання наукових звань тощо.

Отже, подолання кризи академічної доброчесності й, зокрема, проблеми самоплагіату потребує, крім інших заходів, встановлення спеціальними законами та нормативними документами закладів вищої освіти та наукових установ чітких процедур та критеріїв ідентифікації цих порушень. Сучасний учений не повинен бути автором одних і тих же, навіть дещо модернізованих наукових текстів, сфера його знань і наукових інтересів має постійно розширюватися. Він повинен розуміти, що характер «самоплагіату» залежить від сфери побутування й спричинює різні наслідки:

в науковій сфері – втрату репутації, призведе до самоповторів і вреспті-респт, до втрати читачів і професіоналізму тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

5. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності. *Лист МОН № 1/9-263 від 20.05.20 року*. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/73710/.

6. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII «Про освіту», стаття 42, частина 4. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm.

7. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

8. Кузьменко Анастасія. Самоплагіат – це порушення? *Press Association*. URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/samoplaiat-cze-porushennya/>.

9. Ніколаєв Є. Як вижити без самоплагіату? *Академічна доброчесність : інформаційний бюлетень*. 2019. Вип. 3. URL: <https://saiup.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/Integrity-bulletin-03.pdf>.

10. Ульянова Г. О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. ... на здоб. наук. ступ. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03. Одеса, 2015. 434 с.

11. Федоренко В. Л., Федоренко М. В. Категорії «плагіат», «академічний плагіат» і «самоплагіат»: спільне, відмінне й дискусійне. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2019. № 3. С. 329–341.

12. Roig M. Plagiarism and self-plagiarism: What every author should know? *Biochemia Medica*, 2010. 20 (3). P. 295–300.

*Войтович Н. О.,
канд. наук із соціальних комунікацій,
асистент кафедри теорії і практики журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕНЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЛЬВІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Сьогодні освіта в Україні зазнає певних змін. І хоча ще відчувається сильний розрив між дошкільною, початковою, середньою та вищою освітами, ми намагаємось скоригувати ці процеси. Досі триває процес євроінтеграції, і якщо ми прагнемо досягти якісної інтеграції в європейський освітній процес, ми повинні активніше розвивати міжнародну співпрацю та проводити обмін досвідом. Сьогодні Львівський національний університет імені Івана Франка є одним із важливих центрів української освіти, визнаних в Україні та світі. Він орієнтований на інновації та впровадження принципів якісної освіти, відкритий для використання досвіду іноземних та популяризації власних досягнень у закордонних університетах. Саме тому важливим пунктом у стратегічному плані розвитку Університету є пункт дотримання положень академічної доброчесності працівниками та студентами закладу.

У травні 2019 року на Конференції трудового колективу Університету було затверджено «Положення про забезпечення академічної доброчесності у Львівському національному університеті імені Івана Франка» [1]. Положення включає у себе чіткі роз'яснення про культуру академічної доброчесності, визначення понять, порядок перевірки на наявність порушень АД, академічну відповідальність та порядок апеляції.

Щоб досягнути певного рівня довіри до результатів навчання та наукових і творчих досягнень, усі учасники освітнього процесу (працівники та студенти Університету) повинні дотримуватися етичних принципів та визначених законом правил, які складають основу академічної доброчесності. Аби уникнути під час

складання іспитів у період сесії списування, яке визначається у положенні як «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, під час оцінювання результатів навчання» [1], викладачі Університету рекомендують студентам залишати мобільні телефони за межами аудиторії. Або ж, як один із варіантів, складати мобільні телефони на стіл викладача. Схожу практику ми маємо і під час написання школярами ЗВО, коли вони не мають права брати у клас технічні засоби. Таким чином студенти та учні уникають спокуси підглянути у гаджет і переконатися у правильності відповіді.

Однією з форм академічної недоброчесності є хабарництво. «Хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі» [1]. Щоб унеможливити процес хабарництва у Львівському національному університеті імені Івана Франка, для студентів створена «Гаряча лінія Довіри». Студенти можуть зателефонувати та залишити анонімне повідомлення про недобросовісну поведінку викладача. Про телефон «Довіри», на який можна звернутися не лише під час сесії, студентам розповідають порадики груп, а також студенти-наставники.

Згадуючи про академічну доброчесність, не слід забувати про таку важливу її складову як необ'єктивне оцінювання. «Необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти» [1]. Кожен студент Університету, який вважає, що його оцінили не об'єктивно, може звернутися по допомогу до студентської ради факультету або ж з відповідною заявою до декана або завідувача кафедри.

Багато уваги в Університеті приділяють і академічному плагіату – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без

зазначення авторства» [1]. Про цей пункт академічної доброчесності студентам розповідають поради групи, особливо напередодні написання наукових робіт – курсових, бакалаврських, магістерських. Зі студентами проводять відповідні зустрічі викладачі та завідувачі кафедр, щоб пояснити та наголосити на етичному аспекті та юридичних засадах порушення цього аспекту положень академічної доброчесності. Перед захистом усі роботи студентів проходять через відповідну програму антиплагіату. І студенти, і викладачі можуть ознайомитися з результатами перевірки.

Про академічну доброчесність важливо говорити не лише зі студентами. Викладачі також є учасниками освітнього процесу. Саме тому на засіданнях кафедр Університету обговорюють ці питання та підписують «Декларацію про дотримання академічної доброчесності працівником у Львівському національному університеті імені Івана Франка». На сайті Університету також є «Кодекс академічної доброчесності Львівського національного університету імені Івана Франка» [2]. Для працівників проводять вебінари («Академічна доброчесність і підготовка навчально-методичних матеріалів») [2] та лекції – в рамках програми «Вдосконалення викладацької майстерності» у першому модулі «Основні засади сучасної системи вищої освіти»[2].

Дотримання положень академічної доброчесності – це не лише невід’ємний процес євроінтеграції, а й можливість розвитку, вдосконалення та покращення освітнього процесу в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про забезпечення академічної доброчесності у Львівському національному університеті імені Івана Франка сайт URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/reg_academic_virtue.pdf (дата звернення 29.03.2022).
2. Сайт Львівського національного університету імені Івана Франка URL: <https://lnu.edu.ua/> (дата звернення 29.03.2022).

*Гаврилюк О. О.,
канд .філол .наук, доцент кафедри англійської філології та
міжкультурної комунікації,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

*Нікіфорова Є. Ю.,
канд .філол .наук, доцент кафедри англійської філології та
міжкультурної комунікації,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Поняття академічної доброчесності не є новим та було офіційно сформульовано Міжнародною академічною спільнотою ще в 1999 році в документі Міжнародного центру академічної доброчесності (The International Center for Academic Integrity) [8]. Проте концепція була запропонована Робертом К. Мертоном ще у 1942 році. Крім того, західні вчені публікували роботи на тему академічної доброчесності за двадцять років до кінця ХХ століття, а саме книги Е. Еббота Система професій (1988) та Б. Кларка Академічна професія (1987) [2]. У 2004 році була прийнята Бухарестська Декларація з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європі [6].

За кордоном академічна доброчесність студентів і науковців регламентована на рівні міжнародному, держави і конкретного університету. Проаналізувавши основні документи двох Нідерландських вишів [9;10], ми дійшли таких висновків: академічна доброчесність в країнах Європи допомагає науковій сфері досягти високого рівня. Зокрема, в Амстердамській бізнес-школі, академічна етика та чесність є основними цінностями дослідницької та освітньої практики відповідно Кодексу науково-практичної поведінки Нідерландів [8]. Кодекс є єдиним для усіх університетів Нідерландів, що прагнуть дотримуватися високих стандартів належної дослідницької практики, та дуже серйозно ставляться до порушень академічної доброчесності, до

запобігання та відстеження випадків шахрайства. Кодекс був створений за ініціативою Королівської Нідерландської академії мистецтв і наук (KNAW), Нідерландської федерації університетських медичних центрів (NFU), Нідерландської організації наукових досліджень (NWO), Асоційованих інститутів прикладних досліджень (TO2-federatie), Нідерландської асоціації Університетів прикладних наук та Асоціації університетів Нідерландів (VSNU) у 2018 р., який був прийнятий усіма університетами і діє з 1 жовтня 2018 р. Кодекс містить п'ять принципів, які становлять основу доброчесності в дослідженні: чесність, скрупульозність, прозорість, незалежність та відповідальність. Кодекс також визначає рекомендації щодо розгляду випадків, коли відбувається порушення академічної доброчесності. У разі підозри на порушення академічної доброчесності можна подати скаргу до комісії з академічної доброчесності. Кожен університет має принаймні одного конфіденційного радника, до якого можна звернутися, якщо хтось підозрює порушення. Розслідування проводить комісія доброчесності. Якщо скарга обґрунтована, наслідки визначить виконавча рада університету. Якщо скаржник або відповідач не згодні з рішенням, вони можуть передати питання на розгляд Нідерландської ради з питань доброчесності (LOWI). Потім LOWI видасть незалежну рекомендацію виконавчій раді університету [8].

Важливо, щоб дослідники могли працювати в умовах відкритої, безпечної та інклюзивної дослідницької культури, в якій вони могли б обговорювати стандарти належної дослідницької практики та притягувати один одного до відповідальності за їх дотримання. Університети також несуть значну відповідальність.

Університети демонструють, що вони відповідають за створення робочого середовища, яке сприяє та захищає передові дослідницькі практики. Періодичні дослідницькі оцінки використовуються для оцінки того, чи докладають університети достатніх зусиль для захисту академічної доброчесності. Академічна чесність є

частиною протоколу оцінювання, який використовується для цих оцінок [10].

В Україні ситуація з академічною доброчесністю починає покращуватися [1, 3, 5] та регулюється на державному рівні [3], а також поступово кожен університет приймає певний кодекс, що регулює етичні норми наукової діяльності в цьому навчальному закладі. Так, наприклад, в 2017 році в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка був ухвалений Етичний кодекс університетської спільноти [4]. Кодекс університету базується на законі України «Про вищу освіту», статуті університету та Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти Європи. Кодекс розглядає етичні принципи, етичні норми діяльності всіх членів університетської спільноти (включаючи адміністрацію, допоміжний персонал та студентів), випадки порушення етичних принципів та норм та процедуру розгляду порушень. В університеті існує комісія з етики, яка складається не лише з професорів та викладачів, а й студентів та допоміжного персоналу. Згідно кодексу, основними принципами академічної доброчесності в університеті є чесність, об'єктивність в оцінюванні, самоповага, дотримання авторських прав, неприпустимість плагіату та прозорість результатів наукових досліджень [4].

Одним із інструментів боротьби за академічну доброчесність є використання вищими навчальними закладами антиплагіатних систем для перевірки студентських наукових робіт та дисертаційних досліджень. Так, в Університеті імені Тараса Шевченка використовується антиплагіатна система Unicheck для перевірки бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт на наявність плагіату. Система успішно використовується вже третій рік поспіль та дає змогу вчасно відстежити списування, присвоєння студентами чужого тексту та недоброчесне дослідження. Після перевірки в системі, наукові керівники отримують докладний звіт, де вказані випадки подібності, підозріле форматування та інші модифікації, та можуть проаналізувати та дійти висновку чи справді ця робота не є оригінальною. Таким

підхід дає змогу об'єктивно оцінити якість дипломної роботи. Проте, поки що, значним недоліком програми є те, що вона часто не може ідентифікувати перекладені або невідцифровані матеріали, та випадки перефразування та заміну певних слів в тексті синонімами, що може зробити текст для системи «оригінальним». На жаль, з'явилися в Україні і не зовсім чесні фірми, що «допомагають» студентам зробити текст «оригінальним», шляхом заміни слів та виразів синонімами. Таким чином, через декілька годин, студенти мають «оригінальний» текст та система не розпізнає цей текст як той, що містить плагіат.

Отже, порівнявши досвід європейських країн та України у сфері академічної доброчесності, ми дійшли висновку, що академічна доброчесність за кордоном надає приклад для створення подібного інституту в Україні та розробки універсального кодексу, який дозволить усім ЗВО України дотримуватись головних принципів академічної доброчесності у своїй діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. AcademIQ – Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти.
URL: <https://academiq.org.ua>.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>.
3. Закон України «Про освіту» / Відомості Верховної Ради (ВВР). № 38–39. 2017. 380 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Етичний кодекс університетської спільноти. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/official/ethical-code/Ethical-code-of-the-university-community.pdf>.
5. Новини проекту УБА «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек» – Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/en/news-2/4010-novyny-proektu-uba-kultura-akademichnoi-dobrochesnosti-rol-bibliotek>.

6. Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region. URL: http://www.iau-aiu.net/sites/all/files/Bucharest_Dec_0.pdf.

7. Fundamental Values of Academic Integrity. International Center for Academic Integrity. URL: <https://academicintegrity.org/resources/fundamental-values>.

8. Netherlands Code of Conduct for Research Integrity. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.universiteitenvannederland.nl%2Ffiles%2Fdocuments%2FNetherlands%2520Code%2520of%2520Conduct%2520for%2520Research%2520Integrity%25202018.pdf&chunk=true>.

9. Research ethics and integrity. Amsterdam Business School. URL: <https://abs.uva.nl/research/research-ethics--integrity/ethics--integrity.html>.

10. Universities of the Netherlands. Academic Integrity. URL: https://www.universiteitenvannederland.nl/en_GB/research-integrity.

*Гуменюк М. М.,
канд. екон. наук, асистент кафедри публічних,
корпоративних фінансів та фінансового посередництва,
Чернівецький національний університету імені Юрія Федьковича*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЕРЕВІРКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ НА ПЛАГІАТ

Ключовим аспектом сучасного освітнього процесу і наукової діяльності є дотримання принципів академічної доброчесності. Доброчесність в освітньому і науковому просторі передбачає дотримання усіма його ключовими особами (викладачі, науковці, аспіранти, докторанти, студенти) основних етичних норм та встановлених на законодавчому рівні правил, що стосуються інтелектуальної діяльності людини.

Прояви академічної недоброчесності, такі як списування та плагіат, не можуть бути визначальними для системи вищої освіти, оскільки вони руйнують її, перетворюючи навчальний процес на імітацію. Нечесність в освіті негативно впливає і на все суспільство, і на кожного окремого індивіда, адже створює систему, в якій неможливо досягнути успіху чесним шляхом [2].

Академічна доброчесність має на меті спонукати учасників навчального процесу до дотримання принципів чесної праці, чесних досліджень та навчання. Завдяки цьому університет має змогу випускати фахівців з високими моральними принципами, що ґрунтуються на доброчесності по відношенню до інтелектуальних здобутків інших осіб.

З метою недопущення проявів плагіату у вищих навчальних закладах України розроблені «Положення про виявлення та запобігання плагіату» та укладені угоди про використання на базі доменів університетів системи перевірки текстів наукових, методичних та навчальних робіт на наявність фактів запозичень із сторонніх джерел. Зазвичай вищезазначеними положеннями передбачено рекомендації щодо інтерпретації цифрових показників, які видає програма перевірки. Водночас

відомості, які надає програма є лише інформаційною базою, на основі якої приймається рішення про допуск робіт для подальшого використання в освітньому процесі.

Найпоширенішими системи перевірки є Unicheck та StrikePlagiarism. Обидві системи знаходять текстові збіги та розпізнає маніпуляції з текстом за лічені хвилини, автоматично генерують он-лайн звіт, який може бути використаним для вдосконалення перевірених робіт. Першою системою перевірки, яка набула поширення з 2015 року була Unicheck. У 2018 році Міністерство освіти і науки України підписало Меморандум про співпрацю з Plagiat.pl, який відкрив нові можливості і полегшив доступ університетів до системи StrikePlagiarism [1].

Водночас в процесі перевірки робіт виникають певні проблеми:

1. Основна проблема оцінки рівня плагіату полягає в тому, що найпоширеніші системи перевірки, і StrikePlagiarism, і Unicheck, визначають так званий рівень «схожості», який фактично ні про що не говорить. Інтерпретація отриманого результату (%) може бути різною і потребує залучення достатньо великого обсягу людського ресурсу.

2. Інша проблема полягає у трактуванні терміну самоплагіат та врахуванні чи неврахуванні його у процесі оцінки кваліфікаційних робіт. Жодна з існуючих систем не здатна виключити його частку з загального відсотка схожості, який зазначається у «Звіті подібності». Тобто продовжуючи та розширюючи свої наукові дослідження в певному напрямі студенти та викладачі зіштовхується з тим, що існуючі системи перевірки присвоюють їхнім роботам великий відсоток схожості. Поверхневий огляд звіту дає можливість визначити обсяг подібності, зокрема якщо у внутрішній базі навчального закладу назва знайденого джерела відповідає прізвищу автора роботи, яку перевіряють. В іншому випадку потрібно здійснити більш поглиблений та детальний аналіз.

3. Крім того не варто відкидати і ймовірний суб'єктивізм під час інтерпретації отриманих результатів перевірки. Тільки спільна робота програмного забезпечення та людини-експерта може дати дійсно якісні результати.

4. З метою уніфікації інтерпретації отриманих результатів зазначених у «Звіті подібності» навчальні заклади у «Положеннях про виявлення та запобігання плагіату» зазначають гранично допустимі на їх думку норми відсотку схожості. При цьому варто зауважити, що встановлені норми є більш прийнятними для оцінки досліджень одних спеціальностей та менш прийнятними для оцінки досліджень інших спеціальностей. Це породжує багато суперечностей між представниками різних спеціальностей в межах навчального закладу.

Звісно програмне забезпечення з пошуку ознак плагіату – це не панацея, а виключно інструмент боротьби з проявами академічної недоброчесності, який без правильного застосування і людини-експерта не працюватиме [3, с. 53]. Відповідно очевидним є той факт, що для того, щоб програмна система ефективно виконувати роль інструменту, по-перше необхідно удосконалити системи перевірки, по-друге доцільно узгодити єдиний алгоритм інтерпретації результату схожості диференціюючи його за спеціальностями. Допустимий показник текстових запозичень, є відносною величиною, яка залежить від форми роботи та галузі наук, у якій ведеться дослідження.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія та досягнення Plagiat.pl. URL: https://strikeplagiarism.com/en/about_us.html (дата звернення: 17.02.2022).

2. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP) URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/proekt-sprijannja-akademichnij-dobrochesnosti-v-ukraini-saiup/> (дата звернення: 18.02.2022).

3. Сорокіна Н. Г., Артюхов А. Є., Дегтярьова І. О. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

*Дарчук К. В.,
канд. геогр. наук, доцент
кафедри геодезії, картографії та управління територіями
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ ПРИ НАПИСАННІ НАУКОВИХ СТУДЕНТСЬКИХ РОБІТ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 193 «ГЕОДЕЗІЯ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЙ»

Одним із найважливіших етапів сучасного формування системи вищої освіти в Україні, є впровадження принципів та стандартів, щодо чесності, порядності, об'єктивності й професіоналізму в освітньо-науковому середовищі. Ключове місце, при цьому, набуває поняття «академічна доброчесність», яке визначається, як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень [1].

Розглянемо особливості дотримання цих принципів на прикладі студентських наукових робіт. Плагіат у студентському середовищі становить загрозу з цілої низки причин, зокрема він не сприяє розвитку креативного мислення й творчих здібностей студента, спотворює реальну картину знань, вмінь і навичок, ускладнює процес оцінювання результатів викладачем, призводить до виникнення недобросовісної конкуренції у студентському середовищі. Окрім того, це явище вкрай негативно сприймається світовою науковою спільнотою, а отже, його поширення створює перешкоди ефективної інтеграції у міжнародне освітнє й наукове середовище [2].

Не винятком є й структурні підрозділи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, які підтримують дотримання принципів академічної доброчесності і підвищення якості освіти [3].

Існує декілька видів технічних засобів, які шляхом автоматичного порівняння текстових документів в електронній формі з базою даних інших текстів, створюють

умови для швидкого виявлення плагіату. До електронних програм, які використовують технології перевірки текстових документів на наявність запозичень із загальнодоступних мережесих джерел, відноситься, зокрема, система Unicheck.

Unicheck – це сервіс з перевірки робіт на плагіат, створений українськими розробниками у 2014. Він може використовуватись як окремий онлайн-додаток, а також інтегруватись з навчальними системами, такими як Moodle, Canvas, Sakai, Blackboard, що використовуються університетами, академіями, тощо. Більше 45 українських університетів уже використовує даний сервіс, також сервіс активно використовується за кордоном [4].

Завдяки детальним звітам, що генерує Unicheck, процес оцінювання кожної роботи викладачем стає значно простішим та швидшим. Керівники мають можливість дистанційно давати завдання студентам та коментувати їх роботи, надаючи індивідуальні рекомендації або зауваження. Саме тому, Вченою радою Чернівецького національного університету було прийнято рішення про обов'язкове використання сервісу з перевірки робіт здобувачів вищої освіти на плагіат саме через вищезазначений сервіс [5].

Загалом, принцип перевірки робіт на частку запозичень, у ЧНУ при підготовці студентів за ОП «Геодезія та землеустрій», мало чим відрізняється від аналогічного процесу інших підрозділів. Тому, розглянемо лише дискусійні та проблемні моменти, з якими ми стикнулися в процесі реалізації цього завдання:

- передусім, варто відзначити, що студентські наукові роботи за цією ОП, характеризуються інженерно-технічним спрямуванням, що проявляється у використанні загальноприйнятих підходів, принципів й нормативно-правової бази, і цим самим ускладнює задачу із написанням унікальних робіт. Вирішення цієї проблеми, ми вбачаємо у зменшенні об'єму студентської наукової роботи, із залученням значної кількості ілюстрацій та картографічного матеріалу;

- по-друге, сервіс Unicheck, як відомо, передбачає 3 стадії перевірки, а саме за: «Бібліотекою» (внутрішня база факультету), «Базою Даних» (внутрішня база

університету) і «Інтернетом» (веб-ресурс), які послідовно активуються, без залучення сумарної частки по цих усіх позиціях, що звісно, не відповідає реальній картині. На нашу думку, більш обґрунтованим є проведення перевірки за двома останніми параметрами одночасно;

– по-третє, відсоток запозичень, точніше його відсутність, безпосередньо залежить від «неграмотного» чи «малограмотного» стиля написання. Тобто, як показує практика, чим більш складніші словосполучення, незрозумілий хід думок, алогічність викладення матеріалу, використання суржику, сленгів тощо, тим нижчим буде відсоток плагіату. Тобто це, унеможлиблює використання сервісу, як беззаперечного показника визначення якості робіт;

– при цьому, розуміючи, що Unichesk (або подібна йому програма), видає алогічні іноді значення, то виникає інша не менш важлива проблема, зокрема перенесення повноважень, щодо змістовного та поглибленого аналізу роботи, відповідним комісіями, колегіям, експертам та рецензентам. Це у свою чергу збільшує частку суб'єктивізму, так як кожен із вищезазначених представників, іноді має свої власні «завищені» чи «занижені» вимоги із оцінювання робіт;

– не зрозумілим залишається, також питання щодо ще одного пункту академічної доброчесності – хабарництва, тобто виявлення спроб отримання послуг з написання студентських робіт сторонніми особами. При цьому, виникають проблеми з доведення факту придбання студентами відповідних послуг, і в більшості випадків розцінюється, як упереджене оцінювання із заниженням оцінки результатів дослідження.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» (від 23.10.2018 р. №1/9-650).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>

2. Стукало Н. В. Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання. ДНУ ім. О. Гончара. 2013. 44 с.

3. Розпорядження стосовно перевірки на академічний плагіат навчально- та науково-методичні праць (підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій тощо) та інших робіт, що вимагають рекомендації вченої ради факультету/інституту, університету до видання (друку). URL:

http://library.chnu.edu.ua/?page=/ua/02infres/02cat_int_res/unplag

4. Загальні відомості про онлайн-сервіс Unicheck URL:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Unicheck>

5. Положення «Про виявлення та запобігання плагіату у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» (від 23.12.2019 р. №12). URL:
http://e-cat.scilib.chnu.edu.ua/reslib/cat_int_res/unplag/01polozhennya2019.pdf

*Золотухіна І. В.,
докт. техн. наук, доцент кафедри харчових технологій в ресторанній
індустрії, Державний біотехнологічний університет*

ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕТИЧНИХ ТА ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЮ ТА НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ

З метою встановлення загальних моральних принципів та правил етичної поведінки осіб, які працюють і навчаються в Державному біотехнологічному університеті, м. Харків (ДБТУ) розроблено Кодекс академічної доброчесності [1], яким керуються учасники освітнього процесу у своїй діяльності.

Кодекс є складовою частиною нормативної бази системи внутрішнього забезпечення якості освітнього процесу і вищої освіти університету та базується на нормах загальнолюдських та європейських цінностей, Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», Цивільного Кодексу України, Статуту ДБТУ, Правил внутрішнього трудового розпорядку.

ДБТУ прагне створити середовище, яке сприяє навчанню і роботі, прагненню до істини, обміну знаннями, впровадженню інновацій, інтелектуальному розвитку здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників і співробітників університету, підтриманню особливої академічної культури взаємовідносин [1]. Кожен член університетської спільноти, дотримуючись норм цього Кодексу, робить неоціненний внесок у розвиток ДБТУ, зміцнення його іміджу і ділової репутації.

Основними моральними принципами, якими керуються учасники освітнього процесу ДБТУ є принципи: законності, взаємної довіри, чесності та порядності, справедливості та об'єктивності, компетентності й професіоналізму, відповідальності, партнерства і взаємодопомоги, взаємоповаги, академічної доброчесності, прозорості, безпеки та добробуту, особистого прикладу, толерантності, сміливості, академічної свободи, шанобливості. Дотримання зазначених принципів є справою честі всіх без винятку учасників освітнього

процесу.

Згідно розроблених документів [1-3], учасники освітнього процесу ДБТУ, мають дотримуватися моральних норм і правил етичної поведінки та принципів академічної доброчесності, зокрема:

- сприяти становленню та розвитку партнерських відносин між учасниками освітнього процесу;
- сприяти формуванню та поширенню позитивного іміджу університету;
- зберігати та примножувати традиції університету, підвищувати його престиж власними досягненнями;
- виявляти толерантність та повагу до релігії, культури, звичаїв та традицій учасників освітнього процесу всіх національностей;
- допомагати учасникам освітнього процесу, що опинилися у складних життєвих обставинах;
- поводитися з іншими учасниками освітнього процесу шанобливо, толерантно, не принижувати будь-яким чином їх гідність;
- раціонально та дбайливо використовувати матеріально-технічну базу університету.

Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками ДБТУ передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами вищої освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Щодо дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти у ДБТУ, воно передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

До того ж у розроблених документах [3, 4] зазначено, що кожна особа, стосовно якої підіймається питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;

- особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;

- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;

- оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

З метою попередження недотримання принципів етичної поведінки та норм академічної доброчесності, авторських та суміжних з ними прав в ДБТУ проводиться: обов'язкове інформування та пропагування серед учасників освітнього процесу інформації про необхідність дотримання принципів та норм академічної чесності, професійної етики шляхом:

- ознайомлення всіх учасників освітнього процесу із нормами розроблених положень;

- залучення кураторів груп до пропагування принципів академічної

доброчесності.

З метою забезпечення якості вищої освіти і наукової діяльності в ДБТУ обов'язковій перевірці на плагіат підлягають:

- твори, створені здобувачами освіти всіх рівнів: кваліфікаційні роботи, курсові роботи (проєкти), організацію перевірки яких здійснюють відповідальні (експерти) від факультетів;

- науково-методичні праці, авторами яких є науково-педагогічні працівники ДБТУ: підручники, навчальні посібники, монографії, організацію перевірки яких здійснюють відповідальні особи від Наукової бібліотеки;

- твори, такі як рукописи статей, тези доповідей, які надходять до редакцій наукових журналів або оргкомітетів заходів наукового спрямування (конференцій, семінарів) ДБТУ, організацію перевірки яких здійснюють відповідно редактори наукових журналів та керівники структурних підрозділів, які організують відповідні заходи;

- твори, такі як дисертаційні роботи і автореферати, організацію перевірки яких здійснюють вчені секретарі спеціалізованих вчених рад та відповідальна особа за діяльність одноразових спеціалізованих вчених рад.

Перевірка на плагіат здійснюється на етапі представлення робіт для розгляду спеціалізованою або одноразовою вченими радами, редакційною колегією або кафедрою.

Висновки про плагіат в творах здобувачів вищої освіти, такі як кваліфікаційні роботи, курсові роботи (проєкти), прикріплюються до робіт і зберігаються разом з роботою.

Висновки про плагіат в творах, таких як рукописи статей, тези доповідей, які надходять до редакцій наукових журналів або оргкомітетів заходів наукового спрямування (конференцій, семінарів) ДБТУ, зберігаються у редакторів наукових журналів, керівників структурних підрозділів, які організують відповідні заходи.

Висновки про плагіат в творах, таких як дисертаційні роботи і автореферати, зберігаються в особових справах авторів в спеціалізованих / одноразових вчених рад.

Висновки про плагіат у науково-методичних працях, авторами яких є науково-педагогічні працівники ДБТУ: підручники, навчальні посібники, монографії зберігаються у пакеті документів, що готуються для подання на Вчену раду для затвердження до видання [3, 4].

В університеті постійно проводяться популяризаційні та інформаційні заходи – тренінги, семінари, відкриті лекції, навчальні модулі з академічного письма та дотримання принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин [5] тощо.

Таким чином, можна зробити висновки, що питанню впровадження етичних принципів та принципів академічної доброчесності в освітню та наукову діяльність у Державному біотехнологічному університеті приділяють багато уваги.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс академічної доброчесності Державного біотехнологічного університету. URL: <http://btu.kharkov.ua/pro-universitet/publiczna-informatsiya/>.

2. Положення про групу сприяння академічній доброчесності у Державному біотехнологічному університеті. URL: <http://btu.kharkov.ua/pro-universitet/publiczna-informatsiya/>.

3. Положення про організацію і порядок перевірки на наявність текстових запозичень в академічних текстах працівників та здобувачів вищої освіти. URL: <http://btu.kharkov.ua/pro-universitet/publiczna-informatsiya/>.

4. Положення про врегулювання конфліктних ситуацій у Державному біотехнологічному університеті. URL: <http://btu.kharkov.ua/pro-universitet/publiczna-informatsiya/>.

5. Положення про комісію з академічної доброчесності, етики та управління конфліктами Державного біотехнологічного університету. URL: <http://btu.kharkov.ua/pro-universitet/publiczna-informatsiya/>.

*Кравець Н. І.,
Старший викладач
кафедри цивільного та трудового права,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА КЕРІВНИХ ІДЕЙ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Наразі враховуючи реалії сьогодення, а саме прояви академічної недоброчесності, такі як: плагіат, списування, самоплагіат, академічне шахрайство, фабрикація, хабарництво, фальсифікація тощо, неможливо не відмітити, що в зв'язку з цим, якість освіти потребує постійного покращення, оновлення тобто удосконалення! Тому дотримання академічної доброчесності - це гарантія успіху здобувачів та запорука якісної освіти та сталого розвитку, а дотримання здобувачами освіти керівних ідей академічної доброчесності – це запорука довіри до результатів навчання, успішного працевлаштування випускників тощо.

Визначення власних моральних стандартів, їх постійне співставлення з кращими взірцями глобальної академічної культури, послідовне втілення в життя на кожному напрямі роботи навчального закладу є виявом прагнення вітчизняної освітньої спільноти взяти на себе відповідальність [9, с.5].

Вагомий поштовх у формуванні нової академічної культури, яка базується на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні, справжній науковій роботі, дав Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP), що адмініструється американськими радами з міжнародної освіти та здійснюється за підтримки Міністерства освіти і науки України та Посольства США в Україні. Саме він допомагає розробити адаптований до української системи освіти комплекс процедур та інструментів попередження та протидії академічній нечесності, аби академічна доброчесність з «чужого» поняття перетворилася на щоденно вживаний термін – характеристику якісної освіти та науки [11].

На думку Алісон Кірк, академічна доброчесність є моральним кодексом чи етичною політикою академічної установи. Вона включає в себе такі цінності, як уникнення списування та плагіату, підтримання належних академічних стандартів, а також порядність та відповідальність у дослідженнях та наукових публікаціях [6, с.58].

Курбатов С. зазначає, що дотримання цих досить простих чеснот формує етичне підґрунтя університетського життя[10, с.35].

Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як дотримання п'яти фундаментальних цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та відваги до дій. Оскільки замало лише вірити у фундаментальні цінності. Їх потрібно відстоювати, навіть зіткнувшись із тиском з боку інших чи відмінними поглядами. А це вимагає цілеспрямованості, відданості та відваги[12]. Але ці ознаки прийнятні не лише для вищої академічної спільноти, а й для спільноти учасників освітнього процесу закладів загальної середньої освіти та освітніх управлінців[8]. Оскільки, прийнятий у 2020 році Закон України «Про повну загальну середню освіту» чітко визначає, що кожен учасник освітнього процесу зобов'язаний дотримуватися академічної доброчесності (частина 1 статті 43 вказаного Закону) [3].

Погоджуюся із Сербіном О., що академічна доброчесність – це моральний кодекс та етичні правила цивілізованого наукового та освітнього співтовариства. Поняття академічної доброчесності включає в себе такі цінності, як запобігання шахрайству, фальшуванню та плагіату; підтримка академічних стандартів; чесність і ретельність у дослідженнях та науковому видавництві [7].

Також, аналізуючи цивільне законодавство України, дійшла висновку, що вперше за всю історію розвитку цивільного законодавства, доброчесність проявляється через один із принципів, який закріплений в статті 3 Цивільного кодексу України, прийнятого 16 січня 2003 року – це добросовісність, розумність і справедливість [1]. Але, нажаль, легальне визначення цих понять відсутнє.

Вперше, на законодавчому рівні, поняття академічної доброчесності визначено

в 2017 році, а саме в ч.1 ст.42 нового Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII: «академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2]. Але, погоджуюсь з думкою спікера Доренського Олександра, що етичні норми – це питання моралі академічної спільноти [5]. Кожен день нам потрібно формулювати ці етичні норми – норми моралі, які є недорозвиненими (це на нашій совісті). Норми Закону України «Про освіту» зобов'язують всіх нас думати про академічну доброчесність, не менш ніж про інші сучасні процеси, а також дотримуватися принципів академічної доброчесності тощо.

На мою думку, прийняття Верховною Радою України зареєстрованого проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо деяких аспектів реалізації принципів академічної доброчесності» від 01.07.2020 році №3758 [4] – це один із кроків на шляху до вдосконалення принципів шляхом закріплення правил реалізації керівних ідей академічної доброчесності на сучасному етапі розвитку освітнього процесу в Україні!

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

3. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.11.2020 №463-IX. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо деяких аспектів реалізації принципів академічної доброчесності : Проект Закону України від

01.07.2020 №3758. Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН» URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI02558A.html.

5. Доренський О. Лекція-презентація на тему: «Актуальні задачі й проблеми забезпечення академічно доброчесності у ЗВО України» від 07.02.2022 р. Посилання на Zoom: <https://us02web.zoom.us/j/7034440977?pwd=NjhaU2VnZEkvd0xTdEhVUHl2dFh6dz09>.

6. Kirk A. Learning and the marketplace: a philosophical, cross-cultural (and occasionally irreverent). Guide for business and academe. Alison Kirk. 1st ed. Carbondale : SIU Press, 1996. 224 p.

7. Сербін О. Культура академічної доброчесності: роль бібліотек : проект / О. Сербін. URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/fahivciu/%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC_%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80.pdf.

8. Академічна доброчесність залежить від усіх учасників освітнього процесу (дата розміщення публікації від 30.04.2021 року) // Сайт Освітнього омбудсмена України. URL: <https://eo.gov.ua/akademichna-dobrochesnist-zalezhyt-vid-usikh-uchasnykiv-osvitnoho-protsesu/>.

9. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с.

10. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

11. Крок за кроком до нової академічної культури (за результатами року роботи Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP). URL: <http://www.saiup.org.ua/novyny/krokza-krokom-novoyi-akademichnoyi-kultury/>.

12. Міжнародний центр академічної доброчесності. URL: https://academicintegrity.org/index.php?option=com_content&view=article&id=39&Itemid=160.

Лемешко А. В.,
PhD, доцент кафедри комп'ютерної інженерії
Державний університет телекомунікацій

Ткаченко О. М.,
д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерної інженерії
Державного університету телекомунікацій

Голубенко О. І.,
канд. техн. наук, доцент кафедри Мобільних
та відеоінформаційних технологій
Державний університет телекомунікацій

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПЛАГІАТ

Плагіат вважається проблемою наукових публікацій фактично в усіх галузях світової науки. Проблема плагіату хоч і існувала завжди, саме з розвитком інформаційних технологій стала основною проблемою в академічній доброчесності. Саме розвиток Інтернету призвів до того, що крім якісного наукового матеріалу став масово бути доступний пласт інформації та знань для плагіату з використанням джерел низької якості, запозичених у всесвітній мережі, через легкість отримання та запозичення тексту, написаного іншими. Крім цього поруч з плагіатом набула розповсюдження і корупційна складова. Коли завдяки анонімності в Інтернеті стало можливе написання наукових праць на замовлення, що теж вважається грубим порушенням академічної доброчесності [1].

Згідно Закону України про освіту: «Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Існування проблеми академічної доброчесності вважається загальновідомим фактом не тільки в Україні, тому потребує більшої уваги в першу чергу зі сторони

наукової та викладацької спільнот, а також і від владних структур. Спираючись на свій багаторічний викладацький досвід в університеті можу стверджувати, що проблемі «академічної доброчесності» потрібно приділяти увагу з першого дня навчання студентів в закладах вищої освіти, коли вони ще тільки роблять перші кроки в науковій діяльності та навчанні. Всебічний контроль за студентами в плані виконання принципів «доброчесності» має бути обов'язковим та невідворотнім вже на етапі написання перших курсових робіт. Виконання принципів або дотримання академічної доброчесності має стати для студентів обов'язковим, а контроль за дотриманням по можливості постійним.

Академічна доброчесність, що включає в себе: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації [2]. Має виконуватися студентом беззаперечно, без виконання перерахованих правил, успішне закінчення університету має стати неможливим.

Обов'язково потрібно доводити до здобувачів освіти, що за порушення академічної доброчесності вони можуть бути притягнені до академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання [3].

Здобувачі освіти, мають знати, що в сучасному суспільстві існує тільки один шлях стати в майбутньому справжнім фахівцем, професіоналом своєї справи. Цей шлях полягає у добросовісному та відповідальному ставленні до освіти. Заклавши поняття академічної доброчесності здобувачам освіти, маємо шанс, що в майбутньому, коли зі здобувачів отримаємо педагогічних, науково-педагогічних та

наукових працівників дотримання академічної доброчесності буде обов'язковою умовою їх успішної роботи. І не існуватиме проблем з дотриманням норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [4].

У зовнішнього спостерігача, що слідкує за ситуацією в освіті, переважно через засоби масової інформації може скластися враження, що порушення академічної доброчесності в Україні та в інших пострадянських країнах, а саме академічний плагіат, самоплагіат, списування, хабарництво, необ'єктивне оцінювання явища рутинні та такі, що набули повсюдне розповсюдження. Але хотілося б відмітити, що позитивні зрушення існують, і масштаби плагіату завдяки розвитку та запровадженню певних інформаційних засобів контролю дають свої результати. В минуле відходять наступні порушення академічної доброчесності: фабрикація - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; та фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень. Це однозначно свідчить про значні зрушення у вирішенні проблеми дотримання академічної доброчесності [1].

Нажаль поки що на недостатньому рівні проводиться боротьба з корупційною складовою або написанням наукових робіт за винагороду. Тут дуже важлива законодавча підтримка від держави. Мають бути прийняті закони, що дозволять карати зловмисників. Як тих хто замовляє так і тих хто фальшує наукову діяльність за винагороду. Проте досить важливим чинником завжди було, є і буде свідомість, менталітет та виховання кожної особистості окремо та суспільства в цілому [1].

Академічна доброчесність практикується в більшості зарубіжних навчальних закладах де представлена в кодексах честі, її також викладають на уроках етики і

відзначають в навчальних програмах. Багато зарубіжних університетів мають розділи на своїх веб-сайтах, присвячені академічній чесності, де прописано, що цей термін означає конкретно для їх навчального закладу [1].

Спираючись на досліджений матеріал погоджуємося з твердженням, що просування засобів та методів контролю за дотримання академічної доброчесності, а також пов'язаних з академічною доброчесністю освітніх практик в університеті, має спиратися на кілька загальних передумов:

- досягнення сталих результатів у впровадженні норм академічної доброчесності можливе тільки за умови тривалих і наполегливих зусиль керівництва закладу в напрямі просування цих норм і цінностей. Це не є питання «швидкого рішення», коли університету достатньо прийняти етичний кодекс чи передплатити систему виявлення в тексті ознак плагіату й відзвітувати, що проблему успішно розв'язано.

- викладачі мають одержати належну кваліфікацію у питаннях сучасного академічного письма, знання про доброчесні й недоброчесні практики навчання, їх причини, інструменти реагування; мати досвід редагування текстів з елементами плагіату.

- вмотивованість викладачів працювати на засадах академічної доброчесності. Небажання викладачів займатися цими питаннями властиве не лише Україні, а й багатьом іншим країнам.

- проговорення теми академічної доброчесності із колегами. Якщо проблема замовчується, вона не вирішиться.

- інформування студентів про політику закладу, щоб вони відчували себе частиною «чесної» академічної спільноти. Необхідно пояснювати студентам переваги від доброчесності, мотивувати їх до підтримки високих цінностей академічної спільноти, які дозволяють зберігати й створювати нове знання про навколишню дійсність [5].

Сподіваємось, що зусилля педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, що враховують сучасні виклики, направлені на дотримання академічної доброчесності призведуть в майбутньому до розвитку та успіху не тільки певної особистості, а й держави в цілому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: виклики сучасності / Ткаченко О.М., Домрачева К.О. – Академічна доброчесність: виклики сучасності / Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян. Варшава, 2019. 184 с. URL: [7cde081a0ea1b1362caaaf861f38c489.pdf](https://www.iiasc.org/7cde081a0ea1b1362caaaf861f38c489.pdf) (iiasc.org).

2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

3. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Основні результати дослідження за проектом № 49169; кер. В. С. Бакіров. Київ, 2015. URL: <http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>.

4. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.: Таксон, 2016. 234 с.

5. Ніколаєв Є. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах? [Електронний ресурс]. 2018. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1131-yak-prosuvati-tsinnosti-akademichnoji-dobrochesnosti-v-ukrajinskikh-universitetakh>.

*Лях Т. О.,
канд. філол. наук, доцент
кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін,
Ужгородський національний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПРИНЦИПИ, ПРАВОВІ НОРМИ, ПРОФІЛАКТИКА ЇХ ПОРУШЕНЬ

Академічна доброчесність та стандарти етичної поведінки у дослідженнях, навчанні та оцінці знань є невід'ємною умовою членства у світовому співтоваристві та є однією з ключових складових якості освіти і науки. Стаття 42 Закону України «Про освіту» академічною доброчесністю називає «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [6].

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні, розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» [7]. За цим підходом, академічна доброчесність – це відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності. З цих цінностей випливають принципи поведінки академічної доброчесності.

Станом на сьогодні в Україні загальноприйняті світовою спільнотою стандарти здійснення освітньої та наукової діяльності здобувачами вищої освіти і співробітниками університету визначають такі правові документи: Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, чинних наказів Міністерства освіти і науки України, іншої

загальнодержавної нормативної бази. Важливим документом для формування академічної доброчесності на колегіальному рівні виступає «Етичний кодекс ученого України», ухвалений Національною академією наук України у 2009 р., де фіксуються зобов'язання вченого щодо академічної доброчесності у різних професійних ролях як дослідника, автора, керівника, викладача, консультанта, експерта. На інституційному рівні принципи академічної доброчесності можуть бути представлені в таких основних документах, які регламентують діяльність вищого навчального закладу, як Статут, колективний договір, Правила внутрішнього (трудового) розпорядку тощо [1, с. 203].

Порушення загальноприйнятих в академічному середовищі моральних і правових норм, зазвичай з метою отримання певних переваг, лежить в основі феномену академічної нечесності (недоброчесності, недобросовісності). Такі прояви завдають удару по якості освіти та якості наукових досліджень.

Найпоширенішим проявом академічної недоброчесності безперечно є плагіат, тобто навмисне чи усвідомлене оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору (тексту або ідей) під іменем особи, яка не є автором цього твору, без оформлення посилань. Такий прояв академічної нечесності закріплений у Законі України «Про авторське право і суміжні права» та Законі України «Про вищу освіту». За спостереженням В. Мельниченка, в Законі України «Про вищу освіту» передбачена відповідальність тільки осіб, що здобувають наукові ступені: у випадку виявлення плагіату в їхніх дисертаційних роботах вони позбавляються такого ступеня [3, с. 110].

Академічне співтовариство протягом останніх десятиліть напрацювало низку підходів з метою протидії проявам академічної нечесності, котрі впроваджуються майже у всіх країнах світу. Так, реалізація політики забезпечення академічної чесності у вищій освіті США «передбачає чітку ідентифікацію порушень дослідницької етики, створення комплексу процедур їх попередження, фіксації,

розгляду, визначення виховних та дисциплінарних санкцій» [2, с. 152]. При цьому, кожен викладач має необмежений доступ до програмного забезпечення з моніторингу та виявлення плагіату (наприклад, програмного забезпечення TurnIt3In11 або SafeAssign12).

Подібні підходи до боротьби з плагіатом спостерігаємо в арабських країнах, де академічна недоброчесність може призвести до серйозних дисциплінарних стягнень. Скажімо, в Університеті ОАЕ (United Arab Emirates University (UAEU)) штрафні санкції за неправомірну поведінку студентів, що включає плагіат, пояснюються в Статуті університету, а також у Політиці деканату зі студентських справ (Student Affairs Deanship Policies and Procedures). Покарання бувають різними: від офіційного листа-попередження, що зберігається в архіві; відсторонення від курсу або з університету; відсторонення від складання випускного іспиту; звільнення з університету; та зняття раніше присудженого ступеня [9, с. 255].

Якщо в ОАЕ акцентується на покаранні студентів за прояви академічної недоброчесності, то в Пакистані більше йдеться про заохочення студентів, котрі дотримуються принципів доброчесності. Комісія з вищої освіти (Higher Education Commission (HEC)) приділяє увагу інноваційній роботі, пропонуючи винагороди студентам, які отримують визнання в наукових проектах у Пакистані та за кордоном. Також з метою протидії плагіату було розроблено Програму національної цифрової бібліотеки Комісії з вищої освіти (The HEC National Digital Library Program), яка дає доступ до онлайн-баз даних для перевірки наукових робіт на плагіат [11].

Серйозну боротьбу проти академічної недоброчесності веде уряд Індії, котрий видав ряд постанов, відповідно до яких у науковій роботі допускається до 10% плагіату, в іншому випадку впроваджуються серйозні покарання. Ці положення було прийнято у 2018 р., і зараз вони поширюються на 867 університетів, які підпорядковуються національному регулятору освіти – Комісії університетських грантів Індії (University Grants Commission of India (UGC India)), яка контролює вищу

освіту Індії [8].

Академічна недоброчесність в країнах Африки зумовлена здебільшого важкими економічними умовами, що спричинює «масовість» освіти, коли навчання проводиться у класах чи студентських групах із великою кількістю осіб. Щоб запобігти академічній недоброчесності, освітні установи Африки переосмислюють стратегії оцінювання навчання і розробляють інструменти виявлення плагіату для навчальної роботи з великими класами [10].

У світовій практиці для боротьби з використанням плагіату існує значна кількість програмних засобів, найвідоміші з яких: Turnitin, Strike Plagiarism, Urkund, Advego Plagiatus, eTXT, Антиплагіат, Plagiarism Checker for student EduBirdie тощо. Вищі навчальні заклади повною мірою можуть користуватися університетською автономією і ухвалювати акти локального характеру.

Світовим та вітчизняним досвідом упровадження принципів академічної доброчесності керується Ужгородський національний університет (м. Ужгород, Україна). Принципи, норми та правила етичної поведінки, професійного спілкування осіб, що працюють та навчаються в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» («УжНУ») закріплює Положення про академічну доброчесність в ДВНЗ «Ужгородський національний університет», опубліковане на офіційному веб-сайті «УжНУ» [4]. Положення розроблено на основі Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції», Цивільного Кодексу України, Статуту «УжНУ», Правил внутрішнього розпорядку «УжНУ», Колективного договору та інших нормативно-правових актів, нормативних (локальних) актів ДВНЗ «УжНУ» та на виконання основних завдань діяльності колективу «УжНУ», затверджених Конференцією трудового колективу 10 січня 2017 року.

Дотримання академічної доброчесності в «УжНУ» втілюють принципи

верховенства права (панування в суспільних відносинах правових смислів і цінностей); законності (суворо дотримуватися Конституції України); соціальної справедливості (забезпечення свободи, справедливості, розвитку особистості та її активної участі у житті держави та «УжНУ» тощо); науковості (об'єктивне висвітлення наукових фактів, викладання навчального матеріалу з позицій останніх досягнень науки й техніки тощо); професіоналізму та компетентності (наявність у здобувачів вищої освіти та співробітників «УжНУ» управлінських та аналітичних здібностей, моральних якостей тощо); партнерства і взаємодопомоги (сприйняття всіх учасників освітнього процесу як рівноправних сторін); відкритості й прозорості (усі процеси, документи в «УжНУ», які стосуються освітньої, наукової, дослідницької, господарської та фінансової діяльності є прозорими, відкритими); відповідальності (відповідальність осіб за результати своєї діяльності тощо).

До профілактичних заходів для попередження недотримання норм та правил академічної доброчесності в «УжНУ» відносяться: інформування здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників про необхідність дотримання правил академічної доброчесності, проведення семінарів з питань інформаційної діяльності «УжНУ», правильності написання наукових робіт; розміщення на офіційному веб-сайті «УжНУ» посилання на сервіси безкоштовної перевірки робіт на антиплагіат; експертна оцінка та (або) технічна перевірка (за допомогою спеціалізованої програми «Unplag») щодо ознак академічного плагіату в дисертаційних дослідженнях, поданих до захисту в спеціалізованих вчених рад «УжНУ». З метою забезпечення моніторингу дотримання університетською спільнотою морально-етичних та правових норм цього Положення діє незалежний орган – Комісія з питань академічної доброчесності та етики. Склад, повноваження й функції Комісії визначаються відповідним положенням.

Якість та авторитетність результатів наукових досліджень можлива лише за умови чесної реалізації дослідницького процесу без застосування неприйнятних у

науковій спільноті практик з порушенням академічної доброчесності. Тому всі зусилля університетської спільноти повинні бути спрямовані на запобігання, перешкоджання та зупинення проявів академічної недоброчесності шляхом навчання, керівництва і наставництва, а також завдяки створенню позитивного, сприятливого й доброчесного освітнього і наукового середовища.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дегтярьова І. Вплив академічної доброчесності на інституційну практику української вищої школи. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. С. 197-218. URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>.

2. Лічман Т. Процедура розгляду справ про порушення стандартів академічної чесності (із використанням практик американських університетів). *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. С. 151-169. URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>.

3. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. С. 107-122. URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>.

4. Положення про академічну доброчесність в «Ужгородському національному університеті». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>.

5. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності / укладачі: підкомісія 303 «Академічна доброчесність» / 2016. 24 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/akdo/nodo/n3.pdf>.

6. Стаття 42: «Академічна доброчесність» URL: <https://www.pedrada.com.ua>.

7. International Center for Academic Integrity URL: <https://academicintegrity.org>.

8. Pallava Bagla. India creates unique tiered system to punish plagiarism. URL: <https://www.science.org/content/article/india-creates-unique-tiered-system-punishplagiarism#:~:text=The%20new%20policy%20creates%20four,%2C%22%20would%20carry%20no%20penalty.>

9. Plagiarism and Academic Integrity. URL: https://www.uaeu.ac.ae/en/catalog/plagiarism_and_academic_integrity.shtml.

10. Pryah Mahabeer. Assessment, plagiarism and its effect on academic integrity: Experiences of academics at a university in South Africa URL: <https://sajs.co.za/article/view/6323>.

11. Soroya M.Sh., Hashmi M.A., Soroya S.H. Status of Academic integrity in Pakistan: an Overview. Plagiarism across Europe and Beyond 2017 Conference Proceedings. pp. 254-262.

*Маренков О. М.,
канд. біол. наук, доцент,
в.о. проректора з наукової роботи,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА (М. ДНІПРО, УКРАЇНА)

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (ДНУ) переймається питанням доброчесності серед науково-педагогічних працівників в здобувачів вищої освіти і серйозно ставиться до дотримання принципів і норм академічної доброчесності. Університет бере участь у проєкті «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ) організації «Американські Ради з міжнародної освіти». Даний проєкт упроваджується за підтримки Посольства США в Україні, Міністерства освіти та науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Метою даного проєкту є об'єднання професійної спільноти освітян вищої школи для обміну досвідом і співпраці задля підтримки академічної доброчесності та якості вищої освіти. Результатом діяльності проєкту Academic IQ, співпраці українських та міжнародних експертів стане розвиток освітянського середовища задля відповідального запровадження норм академічної доброчесності та посилення спроможності освітньої системи України.

У межах заходів з академічної доброчесності проводяться студентські та викладацькі опитування. Ці опитування проводять анонімно, система (зазвичай це Forms) не збирає імена-прізвища, електронні адреси тих, хто проходить опитування. Також є обмеження стосовно кількості проходжень опитування – одна особа може пройти опитування лише раз, адже система ідентифікує заповнення форми

респондентом.

Питання академічної доброчесності висвітлюють наукові керівники здобувачів вищої освіти та науково-педагогічні працівники під час зустрічей та занять, популяризація принципів академічної доброчесності відбувається з використанням та розташуванням відповідної інформації з цих питань для здобувачів та викладачів на сайтах університету та факультетів.

В ДНУ запроваджено перевірку наукових робіт системами анти плагіату. Університет має розгалужену систему технічних засобів протидії порушенням академічної доброчесності.

Відповідно до діючого в ДНУ «Положення про запобігання та виявлення фактів порушення академічної доброчесності в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара» здійснюється перевірка на академічний плагіат навчальних, кваліфікаційних, наукових і методичних робіт. З 2018 року ДНУ співпрацює з ТОВ «Антиплагіат» (Unicheck) (Договір про співпрацю № 07-11/2018 з подальшою пролонгацією дії договору до 2022 року, включно), згідно якого проводиться перевірка робіт інформаційною онлайн-системою Unicheck, яка включає програмне забезпечення, інтерфейс користувача, матеріали веб-сайту www.unicheck.com, бази даних та інші елементи, об'єкти інтелектуальної власності. На рік ДНУ отримує не менш ніж 20 тис. сторінок для проведення перевірки наукових робіт студентів. Окремо є перевірка статей, які надаються до журналів заснованих в ДНУ та для організації роботи спецрад із захисту дисертацій – для перевірки рукописів дисертацій. Використання системи Unicheck можливо тільки авторизованими користувачами.

Також третій рік поспіль ДНУ працює з ТОВ «ПЛАГІАТ» (м. Львів) про надання послуг з перевірки текстових документів наданих ДНУ, за допомогою програмно-обчислювального комплексу StrikePlagiarism на предмет схожості з

іншими текстами, що містяться в базі даних. Університет купує близько 1,5 тис. документів на рік для перевірки робіт.

Також здобувачі освіти використовують програмно-технічні засоби, що знаходяться у відкритому доступі в мережі Інтернет і широко визнані науковою спільнотою (AdvegoPlagiatus, EtxtAntiPlagiat, Anti-Plagiarism тощо). Звичайно, для здобувачів вищої освіти перевірка робіт проводиться безкоштовно.

Відповідальними за перевірку робіт на плагіат є проректор з наукової роботи університету, завідувач відділу аспірантури і докторантури (розподіляє документи за потребою факультетів/кафедр), декани факультетів і завідувачі кафедр.

Організацію перевірки на академічний плагіат дисертаційних робіт здійснюють голови спеціалізованих вчених рад, а збірників наукових праць університету – відповідальні редактори видань. На факультетах працюють Бюро з академічної доброчесності до складу яких входять – викладачі, студенти і аспіранти. В університеті сформовано Раду з академічної доброчесності, яка піклується про виконання норм академічної доброчесності.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності згідно із ст. 42 Закону України «Про освіту» й п.6 Положення про запобігання та виявлення фактів порушення академічної доброчесності у ДНУ та у п. 3.7 Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у ДНУ.

Факти академічного плагіату у матеріалах, що готувалися для друку, є підставою відмови у наданні рекомендації для друку або відправлення цих матеріалів на доопрацювання. Низький відсоток оригінальності робіт здобувачів є підставою щодо прийняття комісією рішення про недопущення таких робіт до захисту та відправку матеріалів на доопрацювання або видачу нового варіанта завдання.

Виявлення фактів плагіату наукових та науково-педагогічних працівників

може бути враховано при продовженні дії контракту.

Всі науково-педагогічні та наукові працівники ДНУ керуються у своїй діяльності принципами, які відображені у положенні «Про запобігання та виявлення фактів порушення академічної доброчесності у ДНУ», «Кодексі академічної доброчесності Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара», пункті 20 «Положення про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара», а також у «Правила внутрішнього розпорядку Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара».

Підсумовуючи можна зробити висновок, що робота з дотримання академічної доброчесності організована в університеті на високому рівні та має дієвий, прозорий алгоритм. Всі учасники освітнього та наукового процесу в ДНУ дотримуються принципів академічної доброчесності, а факти їх порушення майже відсутні.

*Матвіян М. А.,
старший інспектор НДЧ,
адміністратор системи перевірки на плагіат
Національний Медичний Університет ім. О.О. Богомольця*

ЧОМУ ЯВИЩУ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ Є МІСЦЕ В НАВЧАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ТА ЯК ЦЬОМУ ЗАПОБІГТИ

Важливе питання щодо поняття академічної доброчесності посідає одне з перших місць в системі освіти і наукової діяльності. І займає воно цю позицію не випадково, адже порушення академічної доброчесності в умовах розширення інформаційної платформи, економізації та доступності освітнього процесу, комунікаційних та інформаційних технологій, постали гострою проблемою. Як наслідок, маємо загальне зниження академічних стандартів та деформацію етичних норм у сфері інтелектуального права [2, с. 10].

Проблему недотримання академічної доброчесності розглянемо на прикладі діяльності закладів вищої освіти, студентського і викладацького складу. Явище академічного плагіату у своєму тлумаченні значно ширше, ніж, студенти, а часом, і викладацький склад, уявляють. За законом України «Про освіту» до видів порушень академічної доброчесності окрім поняття академічного плагіату, відносять ще самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво і, навіть, необ'єктивне оцінювання [1]. В той же час, досвід роботи на посаді адміністратора системи перевірки на плагіат в університеті дозволяє зробити висновки, що з усіх видів порушень учасники навчального процесу найчастіше розуміють тільки поняття академічного плагіату і списування, але й це, не приносить бажаних результатів. Студенти продовжують шукати механізми обходу «антиплагіатних» систем, а наукова спільнота університету вперто продовжує ігнорувати проблему самоплагіату, умисно стараючись збільшити кількість дуплікацій своїх робіт в сумнівних виданнях.

Згідно даних річного звіту Національного агентства із забезпечення якості

вищої освіти за 2020 р. представники університетів під час перевірки студентських робіт керуються переважно тільки даними звітів програми перевірки тексту і розцінюють низькі коефіцієнти текстових запозичень в студентських роботах, як відсутність академічного плагіату [3, с. 90], що свідчить про недосконалість внутрішніх нормативних документів щодо порядку написання та захисту студентських робіт, недостатню просвітницьку діяльність у боротьбі з академічним плагіатом, безвідповідальність, відсутність мотивації викладацького складу і т.д..

Щоб розібратись чому академічному плагіату є місце в освітній системі вищих навчальних закладів слід розглядати це питання з першої ланки навчального процесу. Так, за результатами дослідження «Вплив політик щодо плагіату у вищій освіті в Європі» (*англ.* Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe) виявлено, що студенти найчастіше удаються до плагіату не через те, що хочуть свідомо обманути викладацький склад, а через те, що не володіють необхідними навичками академічного письма [4, с.73]. Тобто, левовій частці академічного плагіату можна запобігти шляхом запровадження просвітницької діяльності для підвищення рівня обізнаності. Відведення кількох академічних годин в навчальній програмі, які будуть присвячені принципам академічної доброчесності, або навіть створення окремих факультативних курсів, дозволять знизити рівень порушень і підвищити грамотність студентів. Окрім цього, слід ретельно поповнювати й поширювати арсенал корисних матеріалів, та електронних ресурсів серед університетської спільноти.

З боку науково-педагогічного складу університету необхідно виробити мотивацію удосконалити якість навчання. Оскільки, якість навчання це найголовніша ціль кожного закладу освіти. Для цього потрібен ще час, але головне запроваджувати зміни. Наприклад, регулярно розглядати та редагувати навчальну програму, краще зменшити кількість завдань і відвести більше часу на конкретну задачу, щоб у студентів було бажання якісно організувати свою роботу, та докласти максимум зусиль для її виконання. Також, одним з болючих питань є вимога до

кількості сторінок у роботах і цим можна яскраво показати те, як ми власноруч змушуємо вдаватись учасників навчального процесу до шахрайства. Адже, якщо студент здатний лаконічно висвітлити свої думки і узагальнити висновки, навіщо ми змушуємо його ще «лити воду», яку він потім шукає в інших джерелах і видає за свої роздуми?

Після роздумів як запобігти академічному плагіату в роботах, слід поговорити про те, як його виявити. В еру сучасних технологій розробники пропонують освітнім закладам цілий арсенал аналітичних програмних систем з алгоритмами, які дозволяють виявити «плагіат» в роботах. Коли мова йде про «плагіат», знайдений програмним забезпеченням, слід розуміти виявлення текстових запозичень і, ні в якому разі, не ототожнювати їх з визначенням про академічний плагіат. Міркувати на цю тему можна довго, єдине, точно сказати можна, що наявність знайдених текстових запозичень програмою не свідчить про «плагіат» і, навпаки, відсутність текстових запозичень ніяк не свідчить про ідеальну роботу без ознак порушень академічної доброчесності. Тобто, зрозуміло, що повністю поклатись на «антиплагіатні системи» ніяк не можна. Тому, створення певної ступеневої системи перевірки робіт з залученням наукових керівників та адміністраторів «антиплагіатних» систем для виявлення ознак академічного плагіату є цілком обґрунтованим і обов'язковим.

Що ж стосується процедур реагування на факти виявлення порушень академічної доброчесності, то для цього потрібно відповісти на запитання чи є вони як такі? Парадокс в тому, що всі ознайомлені з проблемою академічного плагіату, але при цьому, в річному звіті Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2020 р. можна зустріти найчастішу відповідь ВНЗ на питання щорічних опитувань «Вкажіть відсоток здобувачів вищої освіти/ науково-педагогічних працівників, які <...> були притягнені до відповідальності через плагіат у академічному тексті?»[5] цитується: «...Варто відзначити, що випадків виявлення порушення академічної доброчесності на ОП зафіксовано не було...» [3, с. 89].

Замовчування випадків порушень є стандартною процедурою пережитку минулого, щоб скласти ілюзію досконалості. Але, залишається сподіватись, що ці випадки не ігноруються і регулюються на внутрішньому рівні, оскільки, велика частка провідних українських закладів вищої освіти (за результатами особистих пошуків інформації) мають внутрішню нормативну базу, котра описує принципи академічної доброчесності, шляхи їхнього впровадження, процедури попередження та боротьби з порушеннями цих принципів.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що випадки академічного плагіату в освітніх закладах зустрічаються доволі часто, як серед представників студентської спільноти, так і серед науково-педагогічного складу. Але, знизити високий рівень порушень академічної доброчесності цілком можливо, шляхом запровадження просвітницької діяльності, створенням окремих факультативних курсів для студентів, або, хоча б, відведення академічних годин, присвячених цій темі, застосуванням багатоступеневого процесу перевірки робіт на наявність ознак академічного плагіату, удосконаленням внутрішньої нормативної бази, щодо процедури попередження та боротьби з академічним «обманом». Не варто цуратись і замовчувати факти виявленого шахрайства в академічних текстах, а слід впровадити прозорість процесу та керуватись принципом нульової толерантності.

Боротьба з порушеннями академічної доброчесності та профілактика їх, допоможе нам створити спільноту з оригінальністю думки і, як наслідок, вивести якість української освіти на високий рівень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39. ст. 380). Стаття 42 «Академічна доброчесність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.

3. Національне Агентство із Забезпечення Якості Вищої Освіти Річний звіт НАЗЯВО 2020 р..

4. T. Bretag (ed.), Handbook of Academic Integrity: Handbook Australia : University of South Australia, 2016. 1907 р..

5. Національне Агентство із Забезпечення Якості Вищої Освіти : Анкета для закладів вищої освіти та наукових установ щодо процедури перевірки академічних текстів на плагіат: Google форма. URL: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeXE_1A-dms96eJGJVHcLQwRz-FBbctAy0TuUbOgIsOHUp8CQ/closedform.

*Мозуль І. В.,
канд. пед. наук, ст. викладач
кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТІ

Що таке академічна доброчесність?

У площині сучасної науки проблема академічної доброчесності є однією з найгостріших у морально-етичному і законодавчому аспектах. У статті 42 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII подається наступне трактування поняття «академічна доброчесність» – «це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності, з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2]. Саме законодавча база (Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про авторське і суміжні права», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та ін. нормативні документи) більше не дозволяє нівелювати означене явище, а недотримання академічної доброчесності є неприйнятним і неприпустимим у сьогоденних реаліях.

Як і чому виникає плагіат?

У процесі наукової співпраці в межах будь-якої академічної спільноти досить поширеним є явище плагіату, яке можна спостерігати під час написання магістерських, бакалаврських і курсових робіт, підготовки наукових публікацій, зокрема статей і тез, керівництва науково-дослідницькою діяльністю, проблемними гуртками і групами, у процесі підготовки наукових робіт до конкурсів, розробки та видання навчальних і навчально-методичних посібників, реалізації проєктної діяльності тощо.

Для того, щоб створити унікальний науковий продукт, необхідно опрацювати

велику кількість інформації з різних джерел, проаналізувати її, провести роботу з глосарієм щодо ключових термінів і понять, розглянути різні наукові погляди на проблему. Все це потребує не тільки часу, а й затрат у вигляді енергії й мисленнєвої праці. Досить часто здобувачі освіти обирають для себе найлегший спосіб написання наукових робіт шляхом копіювання чужих напрацювань, думок, ідей, зловживаючи неправильними посиланнями на першоджерела або взагалі їх відсутністю.

Як шкодить плагіат?

Роки навчання у закладах середньої і вищої освіти є визначальними для формування етичних цінностей особистості, наукового зростання і самовдосконалення. Недотримання постулатів академічної доброчесності заважає розвитку операцій логічного і творчого мислення, знижує мотивацію до наукового пошуку, не сприяє появі нових наукових відкриттів і досягнень, гальмує прояви творчості і креативності, хоча сам здобувач освіти достеменно не розуміє, яку шкоду йому приносить так зване «списування». Особливо такі огріхи спостерігаються під час організації освітнього процесу за допомогою дистанційних технологій навчання.

Як виявити плагіат?

У закладах освіти наявні різні антиплагіатні системи. За допомогою цих допоміжних засобів відбувається комплексна перевірка наукових робіт на наявність плагіату, що значною мірою полегшує надання рецензій або експертних висновків. Оскільки спостерігається певна недосконалість систем і алгоритмів перевірки на плагіат, академічна доброчесність не повинна бути формальною і підтверджуватися тільки наявністю довідки про результати перевірки. Цінність будь-якої перевірки наукового продукту чи матеріалу полягає у зміні поглядів науковця на алгоритми своєї діяльності, оскільки одержаний результат низької якості не несе ніякої цінності для академічної спільноти і подальшого розвитку науки.

Які заходи сприятимуть мінімізації проявів академічної недоброчесності?

Науковий керівник або консультант, куратор чи керівник закладу повинні ознайомити здобувачів освіти з вимогами до оформлення наукових робіт і публікацій, зі способами збору і обробки інформації, пояснити зобов'язання дотримуватися

інтелектуальної чесності й точності, надати своєрідні пам'ятки з правилами, порадами чи інструкціями, як правильно написати й оформити ту чи іншу наукову працю з дотриманням принципів академічної доброчесності академічних відносин згідно Кодексу академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, таких як порядність, правдивість, прозорість, законність, повага, довіра, відповідальність, справедливість, сумлінність та ін. [3]. У закладах освіти обов'язково мають здійснюватися контроль і систематична перевірка наукових робіт антиплагіатними системами, аналіз одержаних результатів, цілеспрямована робота щодо корекції помилок, оскільки відповідальність за достовірність результатів наукового пошуку в рівній мірі несуть як керівник, так і здобувач освіти, а за недотримання академічної доброчесності передбачено процесуальне покарання. Впровадження в освітній процес положення або кодексу академічної доброчесності теж має вагомий позитивний вплив на проблему.

Яке значення мають антиплагіатні системи?

Антиплагіатне забезпечення дає змогу виявити різні прояви академічної недоброчесності, зокрема дослівне списування великих текстових фрагментів, запозичення чужих ідей, думок, тверджень, обрахунків, креслень, зловживання цитатами, збіги слів і словосполучень, неправильне посилання на джерело або його відсутність, самоплагіат, кількаразове використання одного й того ж матеріалу, подання недостовірної інформації або вигадкування, заміна символів чи даних тощо. Як правило, такі недоліки трапляються внаслідок недостатньої поінформованості та інтелектуальної безграмотності науковця або ж відбуваються свідомо і навмисно з метою одержання користі чи вигоди. Звичайно, будь-які антиплагіатні програмні системи перевіряють в першу чергу текст, а не ідею чи результат, які можуть бути запозиченими, але описаними своїми словами, спрощеними або викривленими.

Як уникнути плагіату?

Аби убезпечити себе від плагіату, необхідно обов'язково посилатися на всі джерела, які не є результатом вашої діяльності – чужі думки, ідеї, результати, напрацювання, а також приділяти увагу оформленню цитувань; інформація має бути

достовірною, науково підтвердженою і обґрунтованою, відповідати дійсності; потрібен контроль за дотриманням академічної доброчесності; оцінювання результатів наукової діяльності здобувачів освіти шляхом рецензій і відгуків має бути об'єктивним і неупередженим, без хабарництва, надання допомоги чи створення перешкод.

Чому проблема академічної доброчесності є важливою?

Науково-педагогічним працівникам закладів освіти важливо навчити своїх підопічних не приховувати будь-які труднощі з плагіатом, не соромитися звертатися за додатковими консультаціями або проходити онлайн-курси академічної грамотності, щоб дізнатися і зрозуміти, як правильно працювати з джерелами інформації, бути взаємно відвертими зі своїми науковими керівниками і ввічливими до тих науковців, працями яких вони послуговуються.

У процесі науково-пошукової і дослідницької діяльності члени академічної спільноти навчального закладу мають пам'ятати, що сьогоднішні здобувачі освіти – це завтрашні лідери світоглядних та ідеологічних позицій, а будь-який гідний результат наукового дослідження є вагомою творчою працею усіх, хто має відношення чи певним чином дотичний до цієї справи, включаючи розробника, дослідника, автора, рецензента, редактора та ін. Для того, аби здобувачі освіти не мали проблем з плагіатом, вкрай необхідним є підвищення кваліфікації й обізнаності вчителів і професорсько-викладацького складу, керівників установ і закладів освіти, а також впровадження положення або кодексу академічної доброчесності в освітній процес, яким зможуть послуговуватися усі його учасники.

Не зважаючи на розповсюджену злободенну проблему публічного невизнання, нерозуміння, нерозпізнавання чи ігнорування проявів недоброчесності в сфері академічних взаємовідносин, маємо розуміти, що про такі «злочини» варто не лише говорити відверто, але й виявляти їх і боротися з фактами цієї протизаконної діяльності. Дотримання і забезпечення академічної доброчесності є одним із показників якості освіти та сприяє її подальшому вдосконаленню і осучасненню; є запорукою довіри до освітнього закладу і результатів його діяльності; є одним із

проявів моральності не лише наукової спільноти, а й суспільства в цілому.

Завершити дозвольте такими авторськими віршованими рядками:

Якщо прагнеш перемагати, результату завжди досягати, –

На чуже ти не зазіхай, створюй власне, міркуй, шукай!

Щоб наукою чесно займатись – з плагіатом навчись ти вправлятись,

Цитат, дужок, лапок і джерел ні за яких умов не боятись.

Обіцяй «Не вкраду й не позичу, думку інших я возвеличу!», –

Зможеш спати спокійно тоді, в ногу з часом будеш іти.

Будь ввічливим, вдячним і чемним до тих, чиї праці вивчав недаремно,

І тоді перевірка ніяка не стане для тебе «каторгою».

Відкриття так потрібні нам нині – і науці, і Батьківщині!

Тож букви закону тримайся, хитрувати не намагайся,

І прийдуть визнання та пошана, заслужені і жадані,

А ти точно станеш відомим, бо виріс науковцем свідомим!..

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

6. 1. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності. Лист МОН № 1/9-263 від 20.05.20 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/73710/.

7. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

8. 3. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : веб сайт. URL: <http://surl.li/arbul>.

9. 4. Проєкт Закону України «Про академічну доброчесність». URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Проєкт-Закону-_Про-Академічну-доброчесність_.pdf.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ ЇЇ ПОРУШЕННЯ

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

Надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. [1].

Дотримання академічної доброчесності стосується не лише якості освіти – вона безпосередньо впливає на те, яку молодь виховує система вищої освіти та на майбутній розвиток країни. Небажання вчити предмети та виконувати курсові роботи через лінощі здобувачів освіти може привести до порушень академічної доброчесності.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

Академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених

творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

Самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

Фабрикація - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

Фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

Списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

Обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

Хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

Необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

Надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання [1].

На перший погляд здобувачі вищої освіти не надають значення своїм порушенням. Вони вважають, що деякі предмети не потрібні, навіщо їх вчити, якщо можна просто списати курсову роботу або замовити диплом. Однак у майбутньому це приведе до серйозних наслідків для здобувачів вищої освіти, а також позначиться на розвитку країни. По-перше, дипломи не цінуватимуться в країні, оскільки підприємці не будуть впевнені в компетентності працевлаштування. По-друге, буде

важко неосвіченій молоді влаштуватися на високооплачувану роботу. По-третє, гальмується розвиток економіки країни.

Практика використання послуг із написання робіт на замовлення існує у всьому світі, але масштаб цієї практики оцінити кількісно важко. Попередні дослідження до цього часу обмежувалися лише порушеннями серед науковців та журналістів, беручи до уваги відносно невелику кількість конкретних випадків. Наприклад, у Великій Британії виявлено, що кількість вчинених правопорушень в академічній сфері склала 50000 випадків протягом трьох років (17000 на рік або 0,7 % студентів). Однак ці дані не конкретизовані на рахунок того, скільки саме зафіксованих правопорушень стали результатом подачі студентами письмових робіт, виконаних на замовлення. Ці цифри також можуть вказувати лише на те, скільки студентів-порушників було спіймано; кількість же студентів, які практикують невиявлений плагіат, буде вищою. Так, під час дослідження, яке проводилося в 2014 році у Саудівській Аравії, 22 % студентів повідомили, що платили комусь за виконання роботи за них [2, с.8].

З цього можна зробити висновок, що дотримання академічної доброчесності залежить від самої людини та від її бажання вчитися. Якщо людина хоче в майбутньому знайти гарну високооплачувану роботу - це залежить від неї самої.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закону України «Про освіту» №2745-VIII від 09.08.2019 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Плагіат у вищій освіті. Послуги з написання студентських робіт на замовлення: аналіз ситуації у вищій освіті Великобританії та подальші кроки [Електронний ресурс]. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/plagiat_qa.pdf.

*Нішкунмай О. І.,
д-р. мед. наук, доцент, професор кафедри внутрішньої медицини № 2
НМУ ім. О. О. Богомольця м. Київ*

НЕВИРШЕНІ ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ В НАВЧАЛЬНІЙ МЕДИЧНІЙ НАУКОВІЙ ГАЛУЗІ

В епоху зростання темпів економічного, соціального прогресу, комп'ютеризації всіх наукових, навчальних галузей актуальним питанням підготовки медичних кадрів є оптимізація та систематизація великої кількості нових інформаційних технологій, результатів досліджень та рекомендацій професійних товариств. Робота над видавництвом начальних посібників та підручників медичного напрямку займає багато часу та вимагає залучення кошторисних допоміжних ілюстраційних засобів (фотографій, малюнків, ілюстрацій, тощо), що відповідають вимогам академічної доброчесності [1].

Іноді інформація в новому підручнику чи посібнику за медичним напрямком відстає від актуальних гайдлайнів щодо діагностичних методик та оновлених підходів до лікування. Тому видання методичних розробок до практичних занять для студентів вищих медичних навчальних закладів освіти є більш динамічним, актуальним, сучасним і затребуваним у студентів. Такі методичні матеріали легко оновлюються, дають студентам можливість систематизувати знання за обраною темою, допомагають уникнути несуттєвих деталей, що можуть бути корисним тільки при роботі в даній галузі за спеціалізацією. Але, при написанні методичних розробок та їх публікації у вільному доступі є декілька «пасток» для авторів з боку оцінки академічної доброчесності щодо «відтворення опублікованих текстів» [2].

Так, повне «класичне» дотримання принципів академічної доброчесності при створенні даного виду методичного інструменту навчання є досить складним. По-перше, це неможливість зміни трактування та назв певних вимог медичних сучасних рекомендацій, а саме: класифікацій нозологічних форм захворювань, переліку

додаткових методів дослідження, що необхідно вказати для діагностики та груп медичних препаратів й назв діючої речовини для лікування.

По-друге, неможливість «перефразувань» основних постулатів медичних рекомендацій, що може змінити змістовність та суттєво спотворить основний напрямок менеджменту за окремою патологією.

Таким чином, намагання викладача створити для студента чітко сформульований висновок щодо існуючих світових рекомендацій менеджменту за певною нозологією може обернутися для нього звинувачуванням у недотриманні академічної доброчесності при перевірці сучасними антиплагіатними програмами.

Тому, на мій погляд, створення чітко сформульованих вимог та рекомендацій щодо оформлення методичних розробок для практичних занять студентів вищих медичних навчальних закладів є надто актуальною проблемою і потребує більш детального доопрацювання для удосконалення навчання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. Підкомісія 303 «Академічна доброчесність» Науково-методичної комісії 15 з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. 24 с.

2. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної ради України. Ст. 42 ЗУ Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm.

Опар Н. В.,
канд. наук держ. упр.,
доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Питання забезпечення якісної вищої освіти є надзвичайно актуальним в наш час, адже кожен з нас хоче отримати справді якісну освіту. Проте в умовах інтенсифікації інформаційного обміну, стрімкого розвитку ринку освітніх послуг та поширення інформаційних технологій, перед системою вищої освіти України постали нові завдання, спрямовані на забезпечення якості вищої освіти. До них зокрема належить реалізація принципу академічної доброчесності як умови забезпечення якісної вищої освіти.

Найчастіше якість вищої освіти ми розуміємо як її відповідність певним вимогам чи стандартам. У Законі України «Про вищу освіту» можемо знайти таке визначення: «якість вищої освіти – відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості» [3].

Проте, без сумніву можна стверджувати, що якісною є освіта, яка не тільки відповідає певним вимогам, але якій довіряють. Адже довіра, позитивні відгуки випускників, роботодавців чи інших зацікавлених сторін, свідчать про якість освітніх послуг в тому чи іншому закладі вищої освіти (ЗВО). Саме тому важливим аспектом забезпечення якості вищої освіти вважаємо реалізацію принципу академічної доброчесності, як умови забезпечення якості вищої освіти, що реалізується, перш за все, у рамках внутрішньої системи забезпечення якості ЗВО.

Законом України «Про освіту» поняття «академічна доброчесність» (далі – АД)

визначено як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [4]. Міжнародним центром академічної доброчесності (ICAI) визначено такі основні цінності академічної доброчесності як: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та відвага [7].

У зв'язку із зростанням суспільного запиту та інтересу щодо забезпечення дотримання принципів АД, фахівцями в галузі освіти та науки було підготовлено проект Закону України «Про академічну доброчесність» [5], у якому регламентовано загальні принципи, основні вимоги, засоби забезпечення, види порушень АД тощо. Також Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти розроблено та затверджено Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності (2019 р.) [6]. Згідно Рекомендацій університетська система забезпечення принципів АД та етики академічних взаємовідносин складається із таких складових:

- нормативної бази, яка на системному рівні описує механізми впровадження принципів АД в науковий та освітній процеси, заходи з забезпечення дотримання цих принципів та процедури попередження та боротьби з їх порушеннями;
- структурних підрозділів та уповноважених комісій, які забезпечують популяризацію принципів АД, їх впровадження в освітньо-наукову діяльність ЗВО, а також виконують наглядову та контролюючу функцію;
- інформаційної бази, за допомогою якої здійснюється популяризація принципів АД та підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності в університеті у питаннях АД;

- інструментів впровадження принципів АД в освітню та наукову діяльність університету, які несуть просвітницьку функцію та за допомогою яких стає можливим попередження випадків порушення принципів АД;

- інструментів контролю додержання АД в освітній та науковій діяльності ЗВО [6].

Сьогодні АД є однією з основних цінностей та умовою забезпечення якісної освіти у всіх ЗВО України. Пропонуємо розглянути систему забезпечення принципів АД на прикладі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (ІФНТУНГ). Так, дотримання принципів АД передбачено низкою документів, зокрема:

- Статутом ІФНТУНГ, Положенням про внутрішнє забезпечення якості освіти та Положенням про організацію освітнього процесу;

- Етичним Кодексом ІФНТУНГ (2012 р.), який розроблений «з метою недопущення порушень прав та свобод здобувачів вищої освіти і викладачів під час реалізації навчального процесу» [1];

- Положенням про академічну доброчесність працівників та здобувачів вищої освіти ІФНТУНГ (2019 р.) для створення системи дотримання АД педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти [2]. Положення є складовою системи внутрішнього забезпечення якості університету.

В університеті застосовуються різні інструменти щодо підвищення рівня обізнаності усіх учасників навчального процесу у питаннях дотримання АД. Так, проводяться різноманітні заходи та опитування серед працівників та здобувачів ІФНТУНГ, надаються різного роду консультації та науково-методична допомога; здобувачі вивчають принципи АД на заняттях з дисципліни «Основи академічного письма»; окремі аспекти АД включені також до навчальних програм різних дисциплін, які передбачають виконання певних письмових завдань; науково-педагогічні працівники проходять різноманітні курси та навчання на тему

академічної доброчесності з метою підвищення кваліфікації; кваліфікаційні роботи здобувачів проходять обов'язкову перевірку на плагіат тощо. Усі ці заходи сприяють поширенню принципів АД, допомагають всім учасникам розуміти важливість дотримання АД з метою покращення якісної освіти та побудови атмосфери довіри.

Отже, як бачимо, питанням АД сьогодні приділяють багато уваги, а забезпечення якості вищої освіти неможливе без дотримання основних принципів АД. Саме тому усі ЗВО впроваджують різноманітні засоби та інструменти щодо поширення та реалізації принципів АД. Важливим моментом у цьому процесі є також проведення різних роз'яснювальних та навчальних заходів з метою кращого розуміння АД, збільшення відповідальності кожного учасника освітнього процесу, зростання ефективності навчання, розвитку інформаційної культури та створення атмосфери поваги й довіри у процесі навчання загалом.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Етичний Кодекс ІФНТУНГ. URL: <https://docs.google.com/document/d/e/2PACX-1vShZZrXd0U15Q3R2u7pVOaeAsVWlidtKNXtGFXbYKKP6S1JUyrECwMZoci186Fd4tal63zkEgiKblVQ/pub>.
2. Положення про академічну доброчесність працівників та здобувачів вищої освіти ІФНТУНГ. URL: https://docs.google.com/document/d/e/2PACX-1vQdKO2-AhMnnm0rW-jiwpNiRWKdicYQcz3Gk2uPBXV1BwgCbHr0Kr_1NeQu_E-SDHQyliqMZOPHZp1g/pub.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Про освіту : Закон України 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Проект Закону України «Про академічну доброчесність». URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/проект-закону-про-АкадДоброчесність_4.pdf.

6. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/Рекомендації-ЗВО-система-забезпечення-академічної-доброчесності.pdf>.

7. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf.

Орел О. В.,
канд. пед. наук, викладач
Відокремленого структурного підрозділу
«Ніжинського фахового коледжу Національного університету біоресурсів і
природокористування України»

НЕНАВМИСНИЙ ПЛАГІАТ

При написанні наукового дослідження обов'язковим компонентом будь-якої роботи є наукове цитування. У наукових роботах наводяться посилання на використане джерело, з якого автор використовує матеріал або окремі результати, висновки або окремі питання тексту видання. За такими посиланнями спеціальні алгоритми перевіряючих програм дають можливість знайти відповідні джерела, перевірити достовірність цитування, одержати необхідну інформацію про ці джерела (його зміст, мову, об'єм). [1, с.11].

Проаналізуємо таке питання академічної доброчесності викладача, як ненавмисний плагіат, до якого відносяться:

1. Неправильне цитування у тексті та оформлення бібліографії [2].

Оформлення цитат в науковій роботі впливає не тільки на сам процес публікації статті, а й на авторитет вчених. Варто виділити, що саме відноситься до цитування [3]:

- фрагмент чужого тексту, формула, малюнок або таблиця;
- парафраз цитати (сміслової форми згадки);
- розбір інших статей у своєму тексті.

Цитата береться в лапки і обов'язково має посилання на джерело із зазначеним номером сторінки. Вони використовуються у дослідженнях щоб [4]:

- ✓ підтвердити власні аргументи;
- ✓ зробити посилання на авторитетне джерело;
- ✓ проаналізувати те чи інше твердження.

В інших випадках краще робити непряме цитування [4].

2. *Брак бібліографічних посилань (текст, перефразування; відсутнє посилання після цитування у тексті) [2].*

Що за поняття «бібліографічне посилання»? Звернемося до Української бібліографічної енциклопедії [5]. Бібліографічне посилання – сукупність бібліографічних відомостей про документ(и), який цитують, згадують або розглядають в основному тексті, необхідних і достатніх для його загальної характеристики, ідентифікації та пошуку; елемент бібліографічного апарату документа; вид приміток, які містять лише бібліографічні відомості [5]. В енциклопедії вказано, що «бібліографічне посилання застосовують у разі цитування й запозичення текстів, положень, формул, таблиць, ілюстрацій тощо. Посилання на джерела потрібні для дотримання принципів академічної доброчесності, поглибленого ознайомлення з темою, перевірки цитат, уникнення конфліктних ситуацій між авторами, звинувачень у плагіаті та крадіжках інтелектуальної власності» [5].

3. *Брак бібліографічних посилань (програмні коди, графічні зображення, дані...) [2].*

Наведемо правила оформлення бібліографічних посилань, які потрібно дотримуватись для виконання правил академічної доброчесності, в інакшому випадку – це буде серйозним порушенням і Вас можуть звинуватити в плагіаті.

В Українській бібліотечній енциклопедії зазначені такі правила оформлення бібліографічних посилань [5]:

- у заголовку бібліографічного запису подають відомості про одного, двох, трьох та більше авторів, при цьому їх не повторюють у відомостях про відповідальність (за навскісною рискою);
- після назви документа дозволено не зазначати загального позначення матеріалу («Текст», «Електронний ресурс», та ін.); замість знаку «крапка й тире» («. –»), який розділяє зони бібліографічного опису, рекомендовано застосовувати знак «крапка»;

- в аналітичному бібліографічному описі розділовий знак «дві навскісні риски» («//») можна замінювати крапкою, а відомості про назву документа, в якому розміщено складник, виділяти шрифтом (наприклад, курсивом); відомості, запозичені не з титульного аркуша документа, дозволено не брати у квадратні дужки;
- у складі вихідних даних дозволено не подавати найменування (ім'я) видавця;
- у складі відомостей про фізичну характеристику документа можна зазначати або його загальний обсяг, або номер сторінки, на якій зазначено об'єкт посилання;
- дозволено не наводити відомостей про серію та Міжнародний стандартний номер (ISBN, ISMN, ISSN).

4. *Самоплагіат (використання своїх текстів з попередніх робіт без посилання) [2].*

Багато викладачів не вважають самоплагіат ознакою академічної недоброчесності, а використання самоцититування може штучно підвищувати їх рейтинг в наукових пошукових системах. Але це є окремим видом ненавмисного плагіату. Як уникнути самоплагіату? Насамперед, потрібно критично аналізувати свій попередній науковий доробок та скористатись порадами, наведеними в публікації [6]:

- не публікуйте повторно роботу кількарічної давнини, тим самим видаючи її за нову;
- не публікуйте одночасно одну і ту ж роботу або її переклад у кількох виданнях;
- не використовуйте наукові результати із раніше опублікованої власної роботи у новій роботі без посилання;
- не використовує одні і ті ж наукові результати у звітах за різними науковими проєктами.

Отже, чи свідомо, чи несвідомо використовувати чужі досягнення приписуючи їм своє авторство – свідомий вибір кожного науковця. Але потрібно пам'ятати, що

дотримання академічної доброчесності необхідно для розвитку сучасної української наукової думки та інтеграцію наших досліджень в Європейську науку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кудінов І. О. Основи наукового цитування.
URL: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czitivannya.pdf> (дата звернення 01.04.2022).
2. Плагіат та його різновиди. Запобігання плагіату. Оформлення посилань і цитувань в освітніх та наукових роботах.
URL: <http://izmail.maup.com.ua/assets/files/plagiat-ta-jogo-riznovidi-infografika.pdf> (дата звернення 01.04.2022).
3. Цитати у науковій статті: поради як правильно їх оформлювати
<https://ua.publ.science/uk/blog/tsitaty-v-nauchnoy-statye-sovety-kak-pravilno-ikh-oformlyat> (дата звернення 01.04.2022).
4. Правила посилань та оформлення бібліографічного опису джерел.
URL: <http://library.oneu.edu.ua/uk/цитування/> (дата звернення 01.04.2022).
5. Бібліографічне посилання / Українська бібліотечна енциклопедія.
URL: https://ube.nlu.org.ua/article/Бібліографічне_посилання (дата звернення 01.04.2022).
6. Самоплагіат та самоцитування. URL: http://www.lib.znau.edu.ua/jirbis2/index.php?option=com_content&view=article&id=427:samoplgiat-ta-samotsituvannya&catid=2:static (дата звернення 01.04.2022).

*Роздольська І. В.,
д-р. філол. наук, доцент,
професор кафедри української літератури ім. акад. М. Возняка
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПОНЯТТЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ І ЙОГО МІСЦЕ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК СОЦІАЛЬНІЙ ГРУПІ

Історія цивілізації надає приклади того, що різноманітні людські спільноти, згуртовані на засадах певної місії, солідаризуючись у ній в єдність, змагали також до витворення регуляміну дій. Цеховий майстер, середньовічний лицар, адепт релігійної чи літературної групи, не тільки прагнули «бути разом із іншими» (Е. Фром) [10,с.349], аби реалізувати головний соціальний інстинкт людської особистості, поділяти цінності власної спільноти і разом із іншими і солідарно «тиснути на горизонт життя» (Х.Ортега-і Гассет) [7], щоб змінити відповідно до спільних очікувань. В таких групах зовнішня, видима поведінка ставала виявом «невидимого світу» духовних цінностей середовища.

Аксіомним є поняття етосу як культурно-поведінкового еталону людської спільноти, який її об'єднує як «практична норма і внутрішній закон», як кшталт [2]. При цьому внутрішні переконання особистості, а отже, етичні, ціннісні установки переважають і зовнішнім поведінковим рухам надають вищого сенсу.

Науковці-освітяни особливо гостро усвідомлюють власну колективну ідентичність у процесі здійснення місії формування єдиного світового горизонту об'єктивного знання і пізнання. Візія вченого як схимника в тісному кабінеті із фоліантами, далекого від світу і людей, відходить в минуле. І академічні контакти науковця в сучасному світі суттєво розширилися завдяки колегіальній взаємодії поміж представниками академічної спільноти, поміж академічними осередками із міжнародного обміну досвідом щодо засад діяльності.

І у цьому процесі вияскравлюється особлива інтелектуально-дослідницька навчальна група, без географічних кордонів, видимим середовищем існування якої є

навчальні заклади, а творцями – учителі і учні разом, тобто академічна спільнота. Відбувається процес усвідомлення і набуття колективної академічної ідентичності, тобто сукупного усвідомлення індивідуальної тотожності як суголосної іншим тотожностям на основі певних критеріїв. Об'єднавчими критеріями групи можуть слугувати умови життя, мета, інтереси [5, с.1182]. Соціальну спільність відзначає, з одного боку, потреба у згуртованості, а з іншого, – потреба витворення і збереження всередині її «змістових зв'язків» [11, с.19], які проявляють і забезпечують основний критерій диференціації соціальних спільнот сучасної цивілізації – критерій «єдності цілеспрямованої діяльності».

Треба розуміти, що повноцінне осмислення сучасного статусу академічної спільноти, особливостей її ідентичності стане можливим за умови подальшої розробки і сприйняття усім академічним співтовариством імперативу «академічної добросовісності» (АД) як критерію-ідентифікатора єдності.

З одного боку, АД є тим лакмусовим папірцем, який виявляє намір і шлях людей науки до об'єднання у велику єдину спільноту, соціальну структуру, з іншого боку, – формулою її честі, спільного наукового етосу і ключем до її колективної ідентичності.

Науковий етос є «сукупністю найбільш функціонально дієвих, необхідних для життєдіяльності ... наукового співтовариства цінностей, норм поведінки, морально-етичних імперативів», засадничими називаючи універсалізм, неупередженість, інтелектуальну незалежність і скромність [1]. Охоплює не лише когнітивну, відкривавчу діяльність пошуковця, але і загалом цивілізаційну. Бути представником академічного середовища без сприйняття його наукового етосу неможливо.

Тому в АД як наукового етосу відбувається інтенсивне структурування змісту, витворення парадигми і навіть назви – як академічної чесності [3]. Тому одним із перших документів НАЗЯВО сформулювало Кодекс АД [6]. У Законі України – це етично-правова категорія, яку прописано як одну із «засад державної політики у сфері освіти»[9] і розкрито її сенс як «сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу ... з метою

забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [8] та правові наслідки.

Наукова співдружність за допомогою інституцій загальноєвропейського та всесвітнього значення сукупно працює над формулюванням АД як наукового етосу. Імпонує пропозиція Бухарестської декларації щодо концептів чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності, відваги(мужності) [3, с.14-15]. Т. Фініков акцентує на таких імперативах АД як універсалізм, комуналізм, безкорисливість, організований скептицизм [3, с.10].

Пропоновані парадигми етичного змістового наповнення поняття АД підводять до думки про ще одну можливу етичну домінанту із значенням об'єднувачого чинника академічної групи, і це – поняття солідарності, яке має і етичне, і правове значення. Адже бути солідарним, це – на етичному рівні – виявляти «активне співчуття яким-небудь діям, думкам»; «спільність поглядів, інтересів» [5, с.1159]. А на юридичному рівні солідарність це – «спільна відповідальність» [5, с.1159]. Солідарністю думки і дії та співдії учасників спільноти проявляється їхня єдність, комуналізм. В стані солідарності індивід живе вищою ціллю, отже ідеальним, тобто безкорисливим, а не корисливим. Розділяючи долю учасника академічної спільноти кожен, хто солідарний з її ідеями, цілями, товаришами, відповідно входить у вже означені складові модули АД (чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності, мужності), підтримуючи їх усі у стані спільної відповідальності. Обґрунтовуючи письмо соціально як акт історичної солідарності, що є «свідченням вибору», «свідченням обов'язку», Р. Барт наголошує на можливості письма освоїти соціальний простір, дійти цілей [4, с.313]. Подібно реалізація АД потребує солідарності причетних, аби стати актом історичної солідарності усієї спільноти.

Отже, сучасне навчально-наукове середовище самопрезентується як соціальна група поза кордонами держав і установ, об'єднана на засадах спільної діяльності і певних етичних засад, функціонуючи в намірі маніфестування місії академічної співдії. У цій місії академічну добродішність бачимо як наскрізний етичний модус,

науковий етос. При цьому варто актуалізувати концепт солідарності як можливої складової змістової парадигми АД, що має етичний і правовий сенси. Загалом погляд на академічне середовище як соціальну групу, яка структурується відповідно до законів функціонування соціальних утворень, застосування до неї соціологічного підходу має дослідницьку перспективу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

7. Аболіна Т. Етос науки. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис, 2002. С.210–211.
8. Аболіна Т. Етос. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис, 2002. С.210.
9. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234с. URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>. (дата звернення 24.02.2022).
10. Барт Р. Нулевая степень письма. *Семиотика*. Москва: Радуга, 1983. С.306–349.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440с.
12. Кодекс академічної доброчесності Національного Агентства із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96..pdf> (дата звернення 24.02.2022).
13. Ортега-и-Гассет Х. Вокруг Галилея (схема кризисов). URL: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/gas_gal/index.php (дата звернення 24.02.2022).

14. Стаття 42. Академічна доброчесність. *Закон України про освіту*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

15. Стаття 6. Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності. *Закон України про освіту*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

16. Фромм Э. Душа человека. Москва: Республика, 1992. 430с.

17. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. Вид. 4-ге, перероб. і доп. Львів: Кальварія, 2004. 544с.

*Рудюк Т. В.,
д-р. пед. наук, доцент кафедри української мови,
методики її навчання та перекладу
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АД В ОСВІТНЄ ТА НАУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ

Діджиталізація переважної більшості сфер сучасного життя визначає актуальність тематики наукового стажування та необхідність аналізу шляхів імплементації принципів АД в освітнє та наукове середовище України. Нинішній навчально-виховний процес як ніколи потребує пошуку та реалізації ефективних напрямів виховання культури користувача, дослідника, сприяння формуванню загальновідомих цінностей АД, а саме: чесності, довіри, поваги, відповідальності, мужності [3].

Методично доцільним вважаємо своєчасне ознайомлення здобувачів із законодавчою базою; ключовими поняттями проблематики тощо. Наприклад, згідно зі ст. 42 Закону України «Про освіту», варто проаналізувати ключові дефініції та розглянути класифікацію порушень, а саме: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання [1]. Справа в тім, що сучасний студент не завжди володіє подібною інформацією зі шкільної лави, однак змушений надавати виконані наукові роботи для перевірки антиплагіатними системами. Таким чином, констатуємо відсутність усвідомленого розуміння процесу; ключових понять явища; власних прав чи обов'язків; класифікації порушень і відповідних норм; можливих варіантів виходу із ситуації.

Крім того, такий підхід, на нашу думку, не дозволяє конструктивно та в повному обсязі вирішувати існуючі проблеми, оскільки частково лише загострює їх; формує в здобувача образ своєрідної караючої структури з недостатньо зрозумілою етіологією діяльності. Уважаємо, що в даному контексті методично виправданим і

доцільним є реалізація цілеспрямованих превентивних заходів, які б допомагали визначати не лише стратегії розвитку, а й випереджали в деякій мірі факти виникнення правопорушень. Вагомість і необхідність реалізації окреслених дій засвідчено справедливим явищем зростаючого рівня уваги вітчизняної та міжнародної наукової спільноти до вказаної проблеми.

Отже, перед суспільством постає вельми необхідна закономірність потреби формування сучасного вчителя та викладача як творців академічної культури молоді [2]. Крім того, на нашу думку, досить важливим є розробка й упровадження відповідного розділу чи курсу, навчальних дисциплін, програм, предметів (у ЗЗСО), де було б чітко визначено можливості для формування досліджуваних понять і компетентностей.

Цілком переконані, імплементація принципів АД має стосуватися не лише завершального етапу наукового дослідження, а й передбачати наявність цілої низки можливостей для відповідних ланок навчально-виховного процесу, вільного обговорення та підтримки здобувачів на різних етапах виконання наукової роботи, наприклад: від перших кроків у НУШ до студентства; закономірностей розробки й впровадження найрізноманітніших організаційних форм і методів формування принципів АД; широкої інформатизації підростаючого покоління; перспектив діалогічної взаємодії в рамках визначених керівних підрозділів і структур тощо.

Ще: ознайомлення учасників навчально-виховного процесу із нормативно-правовою базою України (законами, актами, внутрішніми документами і подібне), ключовими поняттями та принципами (доброчесність, чесність та порядність, правдивість, прозорість, законність, повага, довіра, послідовне відстоювання, справедливість, самовдосконалення та вдосконалення, відповідальність, сумлінність, професіоналізм і подібне), особливостями роботи ефективних чи менш ефективним програм (PlagAware, PlagScan, StrikePlagiarism.com, Turnitin, Urkund, Tools, Academia, Unicheck, Viper, Detektor podobnih vsebin, Copyscape, Intihal.net, Dupli Checker, PlagiarismCheck.org, Plagiarism Software, DPV, DocMate та ін.), можливість

безперешкодного зв'язку із відповідними вітчизняними та міжнародними організаціями; керівництво методичними вказівками; популяризація навчання та інформатизація суспільства тощо. Маємо забезпечити високий рівень виховання академічної доброчесної культури, яка повинна базуватися на загальнолюдських нормах і правилах поведінки.

Отже, проблема імплементації принципів АД в освітнє та наукове середовище України – це доволі масштабний процес, який не варто звужувати до функціональної сфери контролюючих заходів. Натомість необхідно говорити про дієві кроки забезпечення сучасного суспільства належною інформатизацією та популяризацією, методичними інноваціями, які б передбачали упровадження й викладання відповідних дисциплін; виховання етики та культури наукових досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Добко Т. *Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії*. Університетська автономія. Київ: Дух і Літера, 2008. С. 93-102.
3. Кодекс академічної доброчесності національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : веб сайт. URL: <http://surl.li/arb1>.

*Требик О. С.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Міжрегіональної академії управління персоналом*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

У розвинутих країнах сьогодення поняття академічної доброчесності є загальноприйнятим прийняттям, котре містить у собі різні сфери академічного життя. У ньому кожному з учасників відведена певна роль, права, обов'язки та відповідальність. Але з огляду на реалії можна стверджувати, що з певних причин академічна культура та правила академічно доброчесної поведінки не є остаточно сформованими в деяких країнах. Саме через це хороша репутація науковця часто ставиться під сумнів, не зважаючи на звання і посаду. Говорячи про Україну слід зауважити що кризу академічної доброчесності спричинило багато факторів. Розглядаючи їх можна зрозуміти шляхи її подолання:

Перш за все не однакові вимоги у закладах вищої освіти, різниця у ресурсному забезпеченні, а отже і різна якість виконання. Потрібно згадати про надмірні вимоги щодо кадрового забезпечення, а саме кількості публікацій, обсягів кваліфікаційних та інших навчальних робіт тощо.

Толерантність держави після виявлення порушень законодавства в ході написання робіт різного рівня.

Розмитість вимог і процедур оцінювання наукових та навчальних робіт на предмет наявності академічного плагіату, фальсифікування та інших порушень академічної доброчесності.

Орієнтування на кількість, а не на якість, тобто перевірка показників кількості написаних робіт, отриманих дипломів, а не на якість та корисність для суспільства.

Виклад матеріалів в інтернет сприяє легкодоступності копіювання чужих робіт. Користуючись заміною назв та цифр академічно недоброчесний автор може з легкістю видати роботу за свою.

Відсутність національних безкоштовних програм для своєчасної перевірки на плагіат призводить до того, що наприклад науковий керівник не завжди може перевірити дисертанта на плагіат.

Зрозуміло, що академічна доброчесність важлива як для розвитку науки та освіти, так і для формування та виховання в учасників освітнього процесу академічних культурних навичок: чесності, гідності, етики тощо.

В Україні діють наступні закони та законодавчі документи, що опікуються питанням про академічну доброчесність і на які слід опиратися, а саме: Закон України «Про освіту» [1], «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», Проект закону України «Про академічну доброчесність» [2].

Я переконана, що справжній відповідальний науковець намагається дотримуватися всіх норм і не порушувати академічну доброчесність. Якщо порушення є не випадковістю, а скоєне навмисно це викликає обурення в наукових колах. Я критично оцінюю будь-які судження та висновки стосовно академічної доброчесності зокрема. Хоча існують випадки коли науковця звинувачують у плагіаті, де на певну цитату чи твердження стоїть посилання в роботі, яке на переконання перевіряючих не є першоджерелом. Беручи певну інформацію чи цитати зі статей чи інших джерел автор повністю довіряючи автору цієї інформацію вказує в списку використаних джерел номер сторінки орієнтуючись на посилання у статті, але це може призвести до того що він попаде під приціл перевіряючих. Адже, зачасту інформація є хибною, перевіряючи не будуть розплутувати клубок хто і коли опублікував не достовірну інформацію, а помітивши помилку одразу вкажуть це у звіті. Отже, це призведе до того, що в майбутньому ніхто не перевірятиме вже виданий і опублікований матеріал, а засуджуватиме автора що подає роботу на перевірку.

У своєму досвіді я теж стикалася з проблемою, коли перевіряючи свої статті на плагіат мала звіт перевірки, що не відповідав дійсності. Зокрема після сканування

тексту програмою були виявлені і продемонстровані на екрані фіолетовим кольором частини тексту, що між іншим були взяті з законів України, надавалися посилання зовсім на невідомі для мене джерела (наприклад, шкільний сайт, який, звичайно, не є першоджерелом), що говорить про некоректність роботи програм для перевірки на антиплагіат.

Хочу висунути на обговорення термін «самоплагіат». Перш за все манеру і мову автора легко розпізнати з огляду на стиль та тематику написаної роботи. Якщо раніше опублікувати тези доповідей у конференції, а потім на основі них зробити наукову статтю було нормою, то зараз це самоплагіат, або використання раніше опублікованих матеріалів. На мою думку звернення до попередніх матеріалів це підтвердження думки автора з того або іншого питання.

Особисто я намагаюся дотримуватися встановлених правил академічної доброчесності та не порушувати авторських прав інших авторів, але сподіваюся, що все-таки науковці навчаться захищати свою академічну гідність і відстоювати свої права на власні розробки, твердження, саморозвиток і використовувати свої матеріали тоді, коли вважатимуть це доцільним і не боятимуться, що це буде самоплагіатом.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України “Про освіту”. С.: ТОВ “ВВП НОТІС”. 2020. 80 с. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>).

2. Проект закону України «Про академічну доброчесність»
https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_4.pdf?fbclid=IwAR1sJO_2f07ZbnPSTyZso-4sfCrL-HAXy-wVedocwkBnzdPJn3vD6IFhjXw.

*Цурканова І. О.,
канд. політ. наук,
асистент кафедри філософії та політології
Український державний університет науки і технологій*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ОЧИМА ВИКЛАДАЧА

Якщо говорити своїми словами, то академічна доброчесність означає, в першу чергу, чесність, яка може бути виражена у взаємовідносинах між викладачем і студентами. Інформація, яку отримує студент від викладача, повинна відповідати усім вимогам та нормам освітнього процесу. Це також стосується і наукової праці.

Основними фундаментальними цінностями доброчесності можна вважати наступні: чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність та відвагу. Однак, я б ще їх доповнила наступними цінностями такими як: моральність, ефективність, інформативність, соціальність, інноваційність, а також культурність. Адже вони доповнюють саме ті цінності, які ми перелічили вище.

Наприклад, я вважаю, що чесність не може бути окремо від моральності. Це дві складові, які доповнюють одна одну. Якщо людина освічена та добре вихована, то її моральні принципи не дозволяють поступити не чесно стосовно когось. Це також стосується і довіри. Тобто я більш схильна до тої позиції або закономірності, що соціальний аспект нашого життя безпосередньо впливає на довіру: як студента, так і викладача. У моїй практиці був такий випадок, коли студент почав мене (викладача) обманювати та вигадувати різні історії, чому його не було на занятті та чому він не виконував ті завдання, які були задані. І тут виникає питання щодо довіри. Чи повинен викладач йому вірити, чи ні? Це дуже важливий фактор, але є деякі нюанси, з моральної точки зору, в яких досвід та професійність викладача повинні знайти золоту середину для розв'язання даного питання. Сюди можна віднести й культуру поведінки, яку я також вважаю невід'ємною складовою академічної доброчесності.

Результатом ефективної взаємодії між викладачем та студентом я бачу у своєчасній інформованості кожної зі сторін, а також інноваційності наукового процесу та навчальної літератури. Адже багато хто з педагогів ЗВО користується ще

застарілими підручниками та методичними вказівками.

Останнім часом, серед науковців, можна побачити таку проблему, як плагіат. Тобто поважні люди у своїх статтях і творах інколи використовують думки інших науковців з метою видати їх за свої. З одного боку, це погано та неприпустимо в жодному разі. Але з іншого боку, можна інтерпретувати цей випадок так, що саме цей науковець визнав у вас генія і вважає, що саме ваша думка є досить слушною. А це значить, що ваші думки комусь цікаві. Саме вашої точки зору хтось дотримується. Це говорить про те, що робота визнана досить сильною та може скласти конкуренцію. Проте відповідно до академічної доброчесності, ще раз наголошую, це неприпустимо. Це також стосується і студентів, які купляють курсову чи дипломну роботу, що також може призвести до порушення інтелектуальних прав тощо.

Тож реалізуючи своє право на якісне навчання здобувачі або учасники освітнього процесу мають дотримуватися головних основ Кодексу академічної доброчесності, що викладені в основних положеннях та позиціях у вищих навчальних закладах усіх рівнів. Я вважаю, що цей документ так і має називатися «Кодекс академічної доброчесності» та запроваджений в усіх ЗВО: університеті, академії або інституті. Змістовна його частина має бути розміщена у вільному доступі на сайті ЗВО або навіть викладатися як окрема дисципліна.

На мою думку, для початку, потрібно щоб академічна доброчесність викладалася у школі, бо діти підліткового віку дуже необізнані у цьому питанні, особливо коли пишуть реферат і навіть не здогадуються наскільки це важливо. Вони заходять в інтернет і просто копіюють текст замість того, щоб поміркувати й написати свою точку зору. Для мене, як для викладача, важлива думка кожного студента і на практичному занятті я завжди запитую усіх своїх здобувачів, що вони думають з того чи іншого приводу.

Сьогодні є досить своєрідним, адже ми стали працювати у нових незвичних для нас умовах. COVID-19 та карантинні обмеження призвели до негативних наслідків у навчальному процесі. Особливо гостро це питання торкнулося шкіл, де батьки не в змозі контролювати поведінку своїх дітей, а також їх навчання, які перебувають вдома під час пандемії.

Головним завданням викладача є створення усіх умови для того, щоб студенту було цікаво вивчати його предмет, допомогти опанувати тими навичками та вміннями, які допоможуть йому надалі під час працевлаштування на роботу. Також треба створити всі умови для того, щоб рівень довіри студента до викладача зростав. Пропоную навіть створити спільні групи або круглі столи для обговорення важливих тем, зокрема, підтримка обізнаності у питаннях академічної доброчесності.

Адже, як зазначено у законодавчих та нормативних документах, що академічна доброчесність - це сукупність принципів, правил поведінки учасників освітнього процесу, спрямованих на формування самостійної й відповідальної особистості, спроможної навчатися, викладати та займатися науковою діяльністю, дотримуючись етичних та правових норм [1].

Я вважаю, що студенти повинні користуватися принципами академічної свободи, тобто бути самостійними, здобувати знання за рахунок інформації здобутої на наукових конференціях, круглих столах та проведенні наукових досліджень. Після цього необхідно засвоїти інформацію та дотримуватися усіх правил та норм в усіх видах діяльності академічного простору та за його межами.

Своєю чергою, студент повинен вміти аналізувати та критично мислити, тобто мати схильність до самоперевірки на основі отриманого академічного наукового матеріалу у процесі навчання. Також протягом навчального процесу він має навчитися брати участь в інтелектуальних дискусіях та опанувати формами публічної полеміки з уважним та толерантним ставленням до думки інших.

Цінності академічної доброчесності є досить важливими, а дотримання кодексу академічної доброчесності є, на мій погляд, обов'язковим. Незнання або не розуміння його принципів не є виправданням неетичної поведінки студента. Адже, головною метою академічної доброчесності, на мою думку, є чесні та прозорі взаємовідносини викладачів та студентів в освітній та науковій діяльності закладу вищої освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс академічної доброчесності ДВНЗ «ПДТУ». URL: <https://pstu.edu/uk/informacziya-2/kodeks-akademichnoyi-dobrochesnositv>.

**ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ-
СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В
НАЯВНІЙ ФОРМІ**

Організатори Стажування не гарантують, що вебсторінки будуть доступні постійно і вільні від помилок. Організатори Стажування не несуть відповідальності за будь-які прямі, непрямі, фактичні чи побічні збитки, упущену вигоду, тимчасове припинення діяльності, що виникло в результаті неправомірного використання опублікованих матеріалів, у тому числі і у випадку, коли Організатори Стажування були поінформовані про можливість таких збитків.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідальність несе автор.

Організатори Стажування не здійснюють і не можуть здійснювати перевірку інформації, даних, викладених авторами в тезах, есе і не несуть відповідальності за зміст такої інформації. В разі порушення авторами прав інших осіб, Організатори Стажування має право у будь-який час на свій розсуд видалити публікацію.